SOBRE EL PERFET PERIFRÀSTIC VADO -|- INFINITIU EN CATALÀ, EN PROVENÇAL I EN FRANCÈS *

1.1. Al IXè Congrés Internacional de Lingüística Romànica, celebrat a Lisboa el 1959, vaig parlar breument de l'origen i del desenvolupament del que hom ha convingut d'anomenar el perfet perifràstic català.[1] D'aleshores ençà, Th. Barchem[2] i A.-J. Henrichsen[3] s'han ocupat així mateix d'aquest sintagma, del qual han considerat sobretot el costat gallo-romànic. L'any 1968, Henry Mendeloff va publicar un article titulat *The Catalan Periphrastic Perfect Reconsidered*.[4] Tinc la satisfacció de poder reprendre l'argumentació dels meus collegues,[5] la qual cosa em donarà l'ocasió d'aclarir alguns punts. Vegem primerament de què es tracta.

* Aquest estudi fou redactat en francès. Agraeixo al P. Pacià Garriga l'amabilitat que ha tingut de traduir-lo al català. Vegeu *Travaux de Linguistique et de Littérature*, XIII (Strasbourg 1975), 31-66.

1. *Colon*, pp. 165-176.
2. *Berchem*, pp. 1159-1170.
3. *Henrichsen*, pp. 357-363.
4. *Mendeloff*, pp. 319-326.
5. Maurice Molho ha fet en aquest colloqui d'Amsterdam una comunicació sobre *L'aoriste catalan* on aplica els principis de la lingüística guillaumina per explicar l'ús del passat simple al costat del gir perifràstic. Aquests mateixos principis constitueixen la base dels comentaris de *Lafont*, pp. 198-200. Posteriorment Th. Berchem recollí les idees exposades al Congrés de Madrid

En català, en provençal i en francès existeix — o ha existit — una perífrasi formada prenent com a verb auxiliar el present d'indicatiu del verb VADO seguit de l'infinitiu del verb portador de la funció nocional: *va sortir*. Aquesta perífrasi serveix — o ha servit — en les llengües romàniques en qüestió per expressar un passat; doncs, *va sortir* «sortí», *va cantar* «cantà», *vas menjar* «menjares», *van cantar* «cantaren».

Avui, el francès i el provençal — contràriament al català — empren *va* + *infinitiu* per indicar el futur (la perífrasi actual té d'altra banda una gènesi totalment independent de la que portà a un valor de pretèrit). Ara diem en francès *il va pleuvoir* per «il pleuvra bientôt», però no ha estat pas sempre així.

La formació perifràstica només s'ha desenvolupat completament en català, on ha esdevingut l'expressió corrent del passat definit:

vaig		«mengí»
vas		«menjares»
va		«menjà»
	+ menjar =	
vam		«menjàrem»
vau		«menjàreu»
van		«menjaren»

En principi, la possibilitat de formar una perífrasi per mitjà de VADO seguit de l'infinitiu és pròpia de les llengües romàniques occidentals (Meyer-Lübke, *Gram.*, III, § 324, p. 357). Naturalment no hem de prendre en consideració sinó el cas en què el verb

en una obra més vasta sobre les perífrasis; vegeu Berchem, *Funktionswandel*, pp. 3-31. Si en l'aspecte que ací ens interessa no addueix dades noves, ens plau tanmateix de recomanar la lectura del llibre on l'erudició de l'autor s'alia amb el tractament elegant d'uns fets d'abast lingüístic general. La tesi de la senyora Schlieben-Lange és una contribució notable, especialment a causa dels aclariments que proporciona sobre la situació de les diverses construccions perifràstiques en occità modern i per l'emmarcament teòric de llur funció.

de moviment ha perdut ja el sentit ple (Alonso, *Métodos*, p. 238; *Coseriu*, pp. 9-10). Amb tot, hi ha llengües en la Romània occidental que no han recorregut a aquest procediment.

2.1. El cas del castellà

L'espanyol és una d'aquestes llengües, junt amb el portuguès. És veritat que hi ha hagut en castellà antic alguns indicis de la perífrasi, però sense cap continuació.[6] Compareu en el *Poema del Cid* els girs següents: v. 298 *ban besar*; v. 401 *va passar*; v. 692 *va tomar*; v. 694 *van tornar*; v. 1516 *se van homillar*; v. 1718 *vanlos ferir*; v. 2092 *ban besar* (per a aquest darrer, cf. la redacció en prosa de la *Crónica General*, II, p. 601*a*. 45-*b*.4). L'ús de l'auxiliar en el passat és molt més freqüent. Així en *Fernán González* (als volts del 1250): v. 365*d fue los acometer*; v. 275*c fue ferir*; v. 546*d fues le parar de cara* (cf. *Crónica General*, II, p. 404*b*. 19: *parosele luego delant*). Igualment en la *Crónica General* (pels volts del 1270-1290): II, p. 404*a*.9 *fueronse ferir*; p. 750*b*.30 *fue ferir*; p. 755*b*.11 *fueron ferir*. Cap al final del segle XIV, trobem encara en el *Rimado de Palacio* del canceller Pero López de Ayala: v. 690 *fuestes entender*; v. 740 *fui poner*; v. 742 *fuy escrivir* (*in Poetas ant. s. XV*, pp. 446-448). Per a l'ús en els «romances», vegeu M. Milà i Fontanals, *De la poesía heroico-popular castellana* (Barcelona 1959), p. 464.[7]

Un curiós exemple castellà de gir sense valor temporal m'ha estat amablement proporcionat pel meu collega Hans Rudolf Enz: «teniendo la piedra en la una mano e el fierro en la otra, siente en como *se ua pegar* en ella...» (Alfonso X, *Lapidario*, fol. 2*a*.20).

6. Exemples aragonesos com el de *el vasse a redir* «ell va somriure» a *Heredia*, II: 61, p. 257, estan basats en una font historiogràfica catalana, segons el que la senyora R. af Geijerstam ha tingut l'amabilitat de comunicar-me.

7. Pel que fa al portuguès, consulteu J. Leite de Vasconcellos dins la «Revista Lusitana», VIII, p. 224; vegeu també *Demanda Graal*, II, p. 347, § 659.

2.2. «VADO» + INFINITIU EN CATALÀ

El despullament d'un centenar de textos catalans medievals, des dels orígens de la llengua al final del segle XV, m'ha permès de trobar *va* + *infinitiu* en la meitat si fa no fa dels textos consultats: he dreçat un elenc de 500 exemples aproximadament. Em limito aquí a citar-ne alguns a l'atzar, acompanyats d'un context prou llarg per a permetre al lector de comprendre millor la natura de la construcció estudiada:

Tot anaxí com agren dit, ho feeren. Quant vench al matí, a sol ixent, comensaren a exir del castel tots plegats en lurs cavals, e pensaren de brocar e d'anar.

Quant cels de la host ho viuren, meseren mans a cridar: — A armes cavalers! Que·ls cavalers del castel se'n van! —. E el rey, qui assò hac entès, *va pendre* ses armes, e muntà a caval e comensà a córrer aprés d'éls; e no foren pus de ·XX· cavalers ab él, que·ls altres no eren tantost aparelats (*Desclot*, II, p. 43.6).

Sobr·assò encontraren-se ab ·I· compaya de ribauts frencès qui eren de la cort de Carles, qui estaven en Palerm per eyl; e aquests malvats ribauts *vanse acostar* a les dones e metien lurs mans a les mameles de les dones. E los marits de les dones e els altres qui ab eles eren dixeren-lur:

— Beyls seyors, tenits vostra via. No fassats vilania a les dones (*Desclot*, III, p. 72.15-16).

E quant fo fora, puyí lo cavayl dels esperons e *anà ferir* entre·ls sarrayns, sí que·l primer colp n'abaté, ab lo pits del caval seu, ·IIII· a terra; e *anà ferir* ·I· sarraý de la lança, que la dàraqua li passà e tot lo cors, sí que l'abaté mort a terra. E puys arancà-li la lança dels cors e, de manén, *va'n donar tal colp* per mig lo pits a aquel qui portava la seyera, que mantinent l'abaté mort a terra (*Desclot*, III, p. 94.2-3).

Quant les galeres de Marçela, e de Pisa e de Principat viuren que les galeres dels catalans lur venien desobre e que no les refusaven, calaren totes, e giraren les proes ves aqueles, e meseren-se en escala e aparelaren-se de la batayla. E aqueles de Marçela, qui estaven de la banda de migjorn, *van dressar* ab gran gatzara ·I· seyera molt gran que apelen l'estandart de sen Víctor, e celes de Pisa e de Principat, qui estaven de la banda de terra, feeren atressí per aquel semblant metex (*Desclot*, III, p. 120.7).

Ab tant les galeres dels catalans foren aparelades e comensaren a ferir e·l mig loc de les galeres, là hon aqueles de Piza eren; e quant los marcelesos les viuren ferir, *van metre* l'estandart de sen Víctor a bayx molt vilment, e preseren la volta de migjorn, e comensaren de fugir a rems e a vela, e gitaren en

mar molt beyl arnès de matalafs de seda, e caxes, e bonetes e garnimens, per tal que lurs galeres fossen pus leugeres (*Desclot*, III, p. 121.15).

— A armes! a armes, cavalers francès! Que les gens del rey d'Aragó són ab nós! —

E cascú se *va armar* així com poc, e d'altres qui fugien sens armes; e·ls almugàvers entraren en la vila e aucieren-hi bé ·D· cavalers, sens l'altra gent, e preseren tot lur arnès e lur tresor, e reculiren-ho en les galees, ... (*Desclot*, III, p. 139.3).

E quant foren defors, là hon lo rey e el mercader eren a caval, el senescalc demanà a·N Gilabert de Cruïles qual era lo missatge d'aqueyls ·II· qui estaven a cavayl.

— Sèyer — so dix En Gilabert —, aquel qui tén l'escona en la man. — Ab tant lo senescalc se *va a eyl acostar*, e saludà-lo e dix-li que ben fos vengut (*Desclot*, III, p. 160.9).

E aquells del rey de Franssa, que viren açò, cuydaren-sa que·ll rey d'Aragó fos lahins, e no·u tengueren a festa, e giraren les testes als cavalls e tornaren-se'n d'esperó vers la ost del rey de Franssa. E al tornar, passaren per ·I· monestir de dones monges de la orda de Sistell, qui era fora la vila de Perpinià, e *van trencar* les portes del monestir e barrajaren e robaren la sglésia e totes quantes coses hi hach, que hanch no·y lexaren staca que tot no se'n ho aportassen ab ssi (*Desclot*, IV, p. 124.3).

Aquell scuder axí del hostal e *va's ajonollar* e humiliar al caveller al qual clamà mercè dient estes peraules ... (*Libre de Meravelles*, I, p. 99.22-3).

Con agí acabat lo primer capítol, començé al altre, e tan tots que jo dix, que la remesió de la meytat de la pensió e del servey hera minua, *vas moure* e dix: E la no és pas minua! Ans és bona e gran e nós no erem tenguts de fer neguna gràcia per aquests [*sic*] feyt al rey Daragó ... (*Finke*, II, p. 807.6 — Doc. d'abril 1325).

Et beneyt ne sie Déu, que ab bona cara et alegre mescolta tot quant li avia a dir et ça protestacio, que li fiu el començament, que nos mogués, que creu quey fo bona. Et *va demanar* en P. de la Via et foli manament davant mi, que tota via, que jo vengués, quem lexàs entrar ... (*Finke*, II, p. 815.16-17 — Doc. de 12 maig 1325).

— A Déus! e com havem haüt goig perdut! ¿E què gent és aquesta que van nuus e despullats, que no vesten mas un cassot e no porten darga ne escut? No ens en cal gran compte fer. E si aitals són aquells del rei d'Aragon, tot atretal —. E los almogàvers qui ho oïren entre bonir dixeren: — Vui serà dia qui us mostrarem qui som —. E faeren obrir un portal e *van ferir* la host en tal manera, que abans que es fossen regoneguts, hi faeren tanta carn que açò fo una gran meravella (*Muntaner*, I, p. 124.32).

E llavors resposeren los missatges del rei Carles: — Doncs, rei, pus així ho deïts, dats-nos vostre gatge en presència de tuit —. E llavors lo rei pres un parell de guants que tenia un cavaller e *va-los gitar* en presència de tuit (*Muntaner*, II, p. 22.29).

E con los catalans veeren que aquells pocs se defenien tan fort, cridaren a la veu: — Aragó! Via sus! via sus! —, e tuit començaren a pendre vigoria e *van muntar* en les galees dels proençals, e tots quants ne trobaren sobre coberta mataren (*Muntaner*, II, p. 50.14).

E tantost lo notari escriví tot ço que el senescal hac dit. E con venc al demanar lo rei con havia nom, dix al senescalc: — Senescalc, ¿assegurats-me mi e tots aquells qui ab mi hic són? —. Sènyer — dix ell —, hoc, sobre la fe de monsenyor lo rei d'Anglaterra e de mi —. E llavors lo senyor rei gità's lo caperó darrera, e dix-li: — Senescal, coneixets-me? —. E llavors ell lo guardà, e conec que era lo rei d'Aragon. E *va donar del peu* en terra, e volc-li besar lo peu; e el rei no ho soferí ans lo féu cavalcar e puis donà-li la man, que li besà (*Muntaner*, II, p. 72.2).

E el senyor infant, escalfat de bona cavalleria, volc fer brocar la senyera per anar ferir en ells, mas lo comte de Pallars ne els altres no li ho consentiren. ¿Què us diré? ¿Que envides lo podien cabdellar que no ferís, entrò que el comte de Pallars lo *va pendre* per lo fre e dix: — Ah senyor! ¿E què volets fer? Ja per res no ens farets traïdors —. E a bon enteniment féu-lo girar, e aplegaren tota llur companya (*Muntaner*, IV, p. 21.8).

«E, sant Equici!, ¿plau a tu que·yc siam gitatz? E no·ns defensaràs? A la veu del qual, mantinent, lo maligne he molt sutze esperit *va pendre* los cruels longobartz, los quals, casens en terra, tan longament foren turmentatz entrò que tots los longobartz qui eren defora ho sabessen, per ço que no gosassen d'aquí avant assejar lo sant loc (*Diàlegs Gregori*, p. 53.6).

E com ela no·s volgués consolar, pregà-la que·s degués exir del graner, en lo qual de tot lur forment avien trobat que·n avia ·I· poc romàs. E l'infant de Déu aquí matex donà's a oració, e aprés poc espay axí defora, e amenà la mare al graner e *van-lo trobar* axí plen de forment com era abans (*Diàlegs Gregori*, p. 74.17).

On s'esdeve[n]ch que él s'enamora [d]'una dona en què despès molt del seu, per amor d'ela; emperò él féu tant e endraçà que ela li promès que ço farie, e deye: — Com venrà al vespre, torna't a mi. E él féu-ho, he gitaren-se abduy el lit, e com él li·o volch fer, e él duptà com no sabie son nom, e pregà-la, e li dix per amor de Déu que li dixés e com ere son nom. E ela dix que Maria. E com él [ho] oýs, fon fort dolent e despagat, e *va's levar* del lit on jaÿa ab la dona, e *va's colgar* en altre. E com la dona açò vé, fo fort despagada; dix-li e com podia ésser que pus tant l'havie amada e ara veie-la sua, per què li feye ergull ni·s levave del lit (*Miracles Maria*, pp. 33.12 y 13).

Per què aquel cobrà la veu, axí que no ere nuyl hom el món que miyls pog[u]és cantar. On com lo rey tornàs aquí al mo[n]estir e tots feÿguen lur ofici e cantas[sen], aquel frare vengué e *va començar* a cantar tan dolçament que sobre tots aquels que aquí eren cantave miyls e molt maraveylosament, e éls, que açò oyren, maraveylaren-se·n (*Miracles Maria*, p. 35.24-25).

Fem-vos saber que esta nit passada, que fo digmenge, a vespre·mentre nós sopàvem, se moch ·I· fort gran avolot en Murvedre per rahó de la nostra par-

tença e anada vers les partides de Aragó per les vistes del res de Castiella [*sic*], qui s'és descuberta no sabem per quina manera. Enaxí el avolot fo tota aquella nit tal, que totes les gents de la villa de Murvedre *se van abocar* entorn la nostra posada ab armes, per manera que null hom no·n fos per ells reconegut qui era (*Epist. Pere* III, p. 92 — any 1348).

E anuides ach un poch mengat que les portes del palau se obriren e faeren tan gran brugit que semblaren que fossen tro, e encontinent *va exir* per aquella porta hun hom tamany com un jagant, portant una maça de coure en la ma de fort gran pes, e menegava la axí com si fos vna palla (*De amore*, p. CXVI).

E parlauen ensemps e dehien: «¿Per que triguam tant? liurem la a Lucifer que la deuor». E axi *van brandir* lurs armes contra aquella e maneçauen li de donar mort perdurable (*Tundal* — Claresvalls — p. 55.685).

He esdevench-ce que·l rey anave hun dia menjar, e Melis, axí com avia acostumat, estave denant lo rey donant-li aygamans; he lo comte Arderich axí mateix hi fou, e cant vaé que Melis dave aygamans al rey, *va cridar* ab grans crits, e dix: — Ho senyor rey! ¿E com podets sofrir que Melis, traydor vostra, vos servescha ne vos estiga devant, com ell ha afanyade mort? (*A. e M.*, p. 129.19).

E veus ací la primera manera que tench lo dyable. La 2ª, lo dyable, perquè la enganàs, fo que la espantàs, e vench en lo carçe soptosament, en forma de drach, axí gran com hun bou, ab una boqua tan gran, que la barra d'avall tenie als peus de santa Margarita, e la d'amunt al cap; e ella senyà's dient: «In nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti», e lo drach *va-la's beure* tota, e ella isqué-li per la esquena, que no se'n sullà res, que lo drach no la pogué sostenir (*St. Vicent*, II, p. 177.25).

Por què, mon frare, vos faç saber que, per raó de la dita vertola, la qual jo tenia e encara tinc, jo no poguí cercar lo dit Masons, mas jo el trobí un dia que isquí de casa, e *vaig-li demanar* los diners, e ell me dix que, per amor d'ell, jo li volgués fer tant de pler que el soportàs fins l'altra setmana (*Epistolari*, p. 115.27 — lletra de 12 març 1446).

E lo mariner passà la corda per l'anella e pres lo cap de la corda e tornàlse a lligar, e posà's davall l'aigua e tornà a la barca; e pres lo cap de la corda e lligà'l al cap de la gúmena e *ve-la* molt bé *enseuar* e porta-se'n un gran tros de sèu per enseuar l'anella per ço que passàs millor e no fes tanta remor (*Tirant*, p. 257.6-7).

2.3. «VADO» + INFINITIU EN FRANCÈS

En els exemples de la perífrasi *vado* + *inf.* constatem que el seu valor temporal és diferent del d'avui. El futur immediat no es troba, segons *Gougenheim*, pp. 99 ss., abans del segle XV i el seu triomf definitiu és força més tardà.

Molts autors han parlat de la perífrasi en francès mitjà.[8] Lanusse, *Gasc.*, pp. 429-431, l'assenyala en Monluc, Palissy i d'Aubigné tot considerant-la com un gasconisme;[9] *Graefenberg*, pp. 83 i ss., assegura que es troba en Marot i B. des Periers; *Biedermann*, pp. 35-36, a les *Cent nouvelles nouvelles* i a la *Histoire de Gil de Trasignyes*. *Gougenheim* (pp. 95-97), que ha estudiat a fons el problema, esmenta la freqüència amb què el gir apareix en el Chevalier de la Tour Landry, a les *Serées* de G. Bouchet, en *Jehan de Paris*, en *Pierres de Provence* i, en general, en els narradors. Posa en relleu el fet que la fórmula *va dire* introdueix sovint el discurs directe.[10] Schossig (*Aktionsart*, pp. 124-130 i 235), fa una llista de les vegades que surt a *Le Loyal Serviteur*. Vegeu encara Brunot, *HLF* I, p. 489 i II, p. 364, com també *Damourette-Pichon*, V, § 1663 que citen exemples trets sobretot del segle XV.

Heus-ne ací encara d'altres:

... dont il avint que cil coureurs *vont aviser* sur les champs les seigneurs de Pinon qui chevauchaient ... (*Froissart*, V, p. 138).

evous la route des compagnons qui aussi tantôt *vont mettre* pied à terrre et s'appareilleret [*sic*] d'eux assaillir (*id.*, V, p. 139).

si *se vont commencer* les aucuns à esbahir ... ils *se vont* là *arrêter* (*id.*, V, p. 360).

evousque nouvelles *vont venir* que ... (*id.*, XI, p. 237).

a celle heure se commancait [*sic*] le soleil à esconser et *va venir* le roi et entrent sur ce pas (*id.*, XII, p. 163).

ils n'eurent pas allé une lieu quand *vont venir* sur eux ceux de la garnison (*id.*, XII, p. 291).

... quant je les vy vers moy venir il me *va* alors *souvenir* du temps que jeune estoye et il me souvenoit des faiz ... (*Tour Landry*, p. 2).

Si *se vont accorder* a dire voire (*id.*, p. 52).

Ce chevalier eut sa première femme qu'il ama a merveilles. Si *va advenir* que la mort, qui tout prent, la print (*id.*, p. 105).

8. Cf. *Siebenschein*, pp. 15-126.

9. Opinió errònia que és adoptada encara per *Henrichsen*, 362 i n. 12. Abans d'ell, Bourciez, *Éléments*, § 563 *d*, ja l'havia admesa.

10. En *Jehan de Paris* compto cinc casos de *va dire* (pp. 11.16, 25.27, 47.7, 48.3, 48.10) i un de *va commencer à dire* (p. 4.33), cosa que no coincideix amb les dades que forneix *Gougenheim*, p. 96.

Quant il le vit, si fiert a coup, et *va coudre et percier* tous deux ensemble jusques a la couste (*id.*, p. 129).

L'enffant leur respondit follement et le père et la mère le *vont donner* a l'ennemy par leur courroux (*id.*, p. 166).

Et quant il eust fait ses reverances, cellui Mesire Gieffroy le *va appeler* devant tous et luy demanda ou estoit sa vieille (*id.*, p. 227).

... si avoit un de sa compagnie qui luy *va dire* ... (*id.*, p. 297).

Après souper *vont deviser* de plusieurs choses (*Parangon*, p. 2).[11]

Et quant ils furent arrivés au Sarrain, Guillemin *va regarder* le garson (*id.*, p. 5).

Et de faict, quant ils le virent luy *vont parler* de ses amours (*id.*, p. 31).

Si *va adviser* ce povre chat qui estoit encore tout estonné du tort (*id.*, p. 44).

Et tout ainsi qu'il [*sic*] demoroint tous deux debouz, l'esprit *va sortir* de dessoubz la tombe et commença à courir (*id.*, p. 64).

... se vint coucher avec sa femme et *se va mettre* incontinent en besoigne sur sa femme (*id.*, p. 73).

... la jetta contre terre et *vont commencer* a faire leur besongne (*id.*, p. 105).

Luy estant couché en desjunant ainsi par entre la haye et le fossé, *va veoir venir* une belle jeune fille (*id.*, p. 114).

... s'en vient en sa maison, et *va comencer* a gronder contre sa femme (*id.*, p. 132).

Ung soir ensuyvant environ la minuit *va faire* semblant de dormir ... (*id.*, p. 133).

Et luy arrivé a la ville, *va faire* incontinent des escriptaux (*id.*, p. 175).

Tout incontinent qu'ils furent arrivés Oliviers la *va congnoistre* (*id.*, p. 234).

... et *va rememorer* que long temps avoit il serché de luy faire service ... (*Heptaméron*, I, p. 44).

Le gentilhomme qui n'avoit le cueur moins bon que luy, *va faire* escrire sur ceste teste ... (*id.*, I, p. 47).

... mais en lieu de veoir celle dont il esperoit la conservation de sa vie, *va veoir* la précipitation de sa mort (*id.*, I, p. 162).

Le pauvre gentilhomme luy *va declairer* tout au long celle qu'il portoit a la dame (*id.*, I, p. 190).

Le gentilhomme luy *va compter* comme elle avoit moyenné de faire laisser la grande porte ouverte (*id.*, I, p. 191).

Et quant il veit que ses propos ne la povoient gaingner, luy en *va bailler* d'un autre, disant ... (*id.*, II, p. 63).

11. *Niklewski*, pp. 42-43, suposa equivocadament que aquestes construccions són futurs immediats.

Dissimula sa collère et *va faire* une response comme si le prescheur la mercyoit de sa bonne volunté (*id.*, II, p. 197).

... car a l'heure qu'elle veid son mary mieulx l'aymant *vat* [*sic*] *feindre* d'estre malade; et continua si bien ceste faincte que ... (*id.*, III, p. 130).

No solament en francès mitjà, sinó també en francès antic trobem a les cançons de gesta casos als quals no s'ha donat gaire importància i que demostren, amb tot, aquesta vivacitat pròpia de la perífrasi. Preciso que no es tracta encara d'un passat: és un gir èpic l'ús del qual és significatiu en la descripció de combats, i l'infinitiu *férir* és el que apareix més sovint (com en català). Vegeu per exemple, a la *Chanson de Roland*, els vv. 3568 i 3601. Igualment en altres llocs:

Aspremont, v. 3202: *vait ferir.*
Orson de Beauvais, v. 2608: le *va* sor son escu *ferir.*
Gormont, v. 92: Et *vait ferir.*
Aiol, v. 1515: Et *va ferir* Rustand.
Warewic, v. 855: sil *vait ferir.*
Warewic, v. 5261: *va ferir.*
Warewic, v. 5279: Gui *va ferir* le conestable.
Warewic, v. 5353: Gui *va ferir* le cunte Jordan.
Warewic, v. 5241: Haralt *va ferir* de sun espee.

Alguns sinònims de *férir* són també corrents en situacions anàlogues:

Raoul de Cambrai, v. 4840: j. colp li *va paier.*
Aymeri de Narbonne, v. 4093: *vont* granz cox *doner.*
Guillelme, v. 1803: *vait esvair.*
Gormont, v. 117: *vait juster.*
Boeve, v. 631: Un coup li *va doner.*
Warewic, vv. 880 i 5348: granz colps *se von entredoner.*
Warewic, v. 5267: Desore *entreferir se vont.*

No són només aquests verbs que podríem incloure en el clixé *brocher ... férir* (cf., per ex., *Aspremont*, § 284), sinó molts d'altres que ens ofereixen les cançons de gesta. Heus ací el resultat d'alguns sondatges:

Aspremont, v. 285: *vait relever* (cf. *L'Aspramonte*, pp. 49-50. 4-5).
Aspremont, v. 2529: *vait tochier.*
Aspremont, v. 3303: *vait vengier.*
Aspremont, v. 10487: *vait presentier.*
Aspremont, v. 11024: *vait canter.*
Couronnement, v. 2664: le *vait conter.*
Floov., v. 2446: Tut *se von adober* et montent es destrierz.
Aiol, v. 9969: si *se vont reposer.*
Joufrois, v. 3610: Sil *va salüer* maintenant.
Joufrois, v. 4511: Et si *se vont prendre* as frains.
Orson de Beauvais, v. 234: El Hugues li traites le *va reconforter.*
Orson de Beauvais, v. 552: Mais Guinemans ces matres le *va reconforter.*

En altres gèneres diferents de l'epopeia, el gir perifràstic no hi és del tot absent:

Cligés, 4025: Quant armez fu de chief en chief, / l'amperere cui mout fu grief, / li *va* l'espee *çaindre* au flanc.
Fierabras, v. 612: Un cuir de Capadoce *va* en sos dos *jeter.*
Fierabras, v. 3473: Guion *vont* une corde entour le col *lacier.*
Fierabras, v. 4383: Isnelement et tost *vait* le pont *avaler.*
Fierabras, v. 5703: L'amirant *va nonchier* que ...
Perceforest: Adonc print la royne Fezonas une cotte de vermeil cendal et luy *vont* entre elles *vestir* (apud Bartsch, *Chrest. de l'anc. fr.*, 7ème éd., 486.28).
Ysopet, v. 3261: Li botoilliers sanz riens escondre / la chose li *vai* toute *espondre.*

En estudiar *vado* + *inf.* a les Gàl·lies, caldrà que hom tingui en compte l'ús que n'ha fet el francès antic per explicar-se el favor de què gaudirà més tard en francès mitjà.

La perífrasi *aller* + *infinitiu* ha viscut en francès fins al començament del segle XVII. Els darrers exemples coneguts daten del 1622 (*Les Caquets de l'Accouchée*, cf. *Damourette-Pichon*, V, p. 119, § 1663) i del 1623 (en Fournier, segons *Gougenheim*, pàgina 96).

Encara el 1640, Oudin en la seva *Grammaire française rapportée au langage du temps*, p. 161 escriu: «*Il luy va dire* se met vulgairement pour *il luy dit*». Però és la darrera al·lusió que ha estat feta sobre això (*Gougenheim*, p. 96). Consulteu Schlieben-Lange, *Verbprobleme*, pp. 34-37.

2.4. «VADO» + INFINITIU EN PROVENÇAL

A les terres occitanes el gir sembla haver gaudit d'un ús més generalitzat i més homogeni que als països de llengua d'oïl, ço que lliga amb la contigüitat geogràfica del provençal i del català. D'ençà de la seva aparició, es trobava ben arrelat i el seu apogeu se situa del 1350 al 1450 aproximadament; després, bastant bruscament, es perd al segle XVI. Avui no subsisteix més que a certs punts aïllats de la Gascunya.

El fet que *vado* + *inf.* hagi caigut en desús podria ésser posat en paral·lel amb la davallada literària soferta pel provençal — la manifestació més impressionant n'és l'edicte de Villars-Cotterets (1539) — i amb la dependència cada cop més estreta d'aquesta llengua envers la sintaxi francesa.

La nostra perífrasi fou potser considerada als seus començos com a vulgar. Sigui com sigui, no la trobem durant l'edat d'or de la literatura provençal. Els trobadors eviten d'emprar-la[12] i, dar-

12. M. de Riquer, en la seva edició de *Jordi de Sant Jordi* (*Colección Filológica*, XV) (Granada 1955), p. 32, traduí aquests versos d'Aimeric de Peguilham:

Quar li huelh son drogoman

rera d'ells, els autors tardans que tenen predilecció per una llengua acurada com és ara l'autor de *Barlaam prov.* (ed. Heuckenkamp). Independentment d'aquesta producció una mica amanerada, és també absent dels primers monuments de la poesia provençal, com el *Boeci* o la *Chanson de Sainte Foi d'Agen.*[13]

Ens cal abordar els poemes èpics, *Girart de Rossilho*, *Daurel* o *Ronsasvals*, o bé les novelles d'aventures, les de *Jaufre* o de *Barra*, pert trobar-nos amb la perífrasi. Però aleshores l'ús que se'n fa esdevé veritablement abusiu: hi pullulen, igual que a les homilies i traduccions sagrades (cf. les observacions de Paul Meyer a *Barra*, pp. LXV-LXVIII).

Abans de passar a l'exemplificació, vegem com els gramàtics provençals s'oposen al que ells anomenen *pedas* «reble», «falca»; llur actitud reflecteix la posició adoptada més tard pels escriptors puristes:

> Un mot havem que soen es pedas· loqual motas vetz sostenem· per soquar es trop acostumatz· coma· *quen vas dizen*· aquel ·*vas*· es pedas· o cant hom ditz· *el manet dir*· *aytals paraulas*· quar abasta quom diga *quem dizes*· o *el me dish aytals paraulas*· e jaciaysso quel sostemgam· per so quar trop es acostumatz· pero pus neta es lobra qui gardar sen pot. Et aquest vici deu hom trop esquivar· en verses· et en chansos, et en autres dictatz. Pero en novas rimadas majormen can son longas· no engendra tan gran vici. Coma en los autres dictatz principals· dels quals havem tractat lassus (*Leys d'amors*, III, p. 392).[14]

del cor, e l'huelh van vezer
so qu'al cor platz retener

per: «Porque los ojos son el intérprete del corazón y los ojos *vieron* aquello que al corazón le place conservar». Sóc del parer que es tracta d'un desplaçament espacial («els ulls van a veure») i no d'un passat.

13. Una prova d'això són les tres traduccions del capítol XII de l'Evangeli de sant Joan publicades per MEYER, *Recueil*, pp. 33-39. Als sintagmes *li va dire* (versicles 9, 10, 12 i 36), *li va demanar* (versicle 37) de la traducció més recent corresponen, en les dues altres, formes del passat simple, d'acord amb l'original llatí.

14. Berchem diu que les *Leys d'amors* «qualifient le tour *vado* + *infinitif* de *pedas* 'cheville' et le tolèrent tout juste dans les nouvelles rimées, mais

Heus ací ara alguns exemples de *vado* + *inf.* amb valor de passat; en certs casos els ajuntem llur context per fer ressaltar millor la manera com es presenta en provençal la construcció estudiada. Comencem per les cançons de gesta:

Girart de Roussillon:[15]

v. 2580. Lor eschales *vont joindre* de tal estrit.
v. 2631. E si le *vat ferir* de tau vigor.
v. 3448. E basserent les lances e *vont li dar.*

Daurel:

v. 70. E Bobes quan [lo] vi si lo *vay abrasier.*
v. 77. Lo ric[he] duc ac grah car *va* al rey *parlier.*
v. 145. Lo rey si leva, *vay* Bobes *apelier.*
v. 159. Lo riche duc li *vay* la ma *baier.*
v. 167. Lo riche duc tantost lo *vay baier.*
v. 205. Denan la dona gen si *van deportar.*
v. 223. Tramet per lui, e *vai* li *ajudar.*
v. 227. Don' Esmengars, gen lo *vai covidar.*
v. 229. Pren la pel ponh, *van s'en asetier.*
v. 246. *Vai* lo falco e la perga *gitier.*
v. 250. Lava sas mas, *vai se asetier.*
v. 261. Cant ac manjat, elal[o] *va abracier.*
v. 354. A l'aporta[t] e *vai* lolh *presentar.*
v. 357. La gentiel dona si *vai* [lo] duc *baisar.*
v. 360. Lo pros dux [Boves] *vai* los *apelar.*

elles le proscrivent catégoriquement dans les compositions lyriques» (p. 1164, n. 20). Com veiem pel text reproduït, les *Leys d'amors* no parlen d'aquest gir en present. Critiquen les perífrasis en general, tant al gerundi (*quen vas dizent* per *quem dizes*) com el verb de moviment en pasat (*el manet dir* = *el me dish*). Els tractats de retòrica catalana són els primers a condemnar, anomenant-lo, el gir *va* + *inf.* Aquesta reprovació, havia escrit jo, era «dans l'esprit des *Leys d'amors* toulousaines» (*Colon*, p. 168, n. 14).

15. Vegeu M. Pfister, *Lexikalische Untersuchungen zu Girart de Roussillon* (Tübingen 1970) [Beih. *ZRPh*, 122], p. 17.

v. 367. Et ieis del bosc; en altre *vai intrar.*
v. 373. Ab son espieut li *vai* tal colp *donar.*
v. 491. Lo cors duc Boves *van* tantost *aportar.*
v. 502. Ad. j. borges *vai* son coltel *ostier.*
v. 510. Cor vas lo duc, *vai* lo pali *levier.*
v. 514. Cant o ac dih, elais *vai engoisar.*[16]

Els dos autors de *Ch. Croisade* se serveixen amb la mateixa freqüència d'aquest procediment. El passatge següent ens ofereix, sense cap dubte possible, un sentit passat:

Li ribaut foron caut, no an paor de morir:
v. 475 Tot cant pogron trobar *van tuar e ausir,*
E las grans manentias e *penre e sazir.*
Tost sic temps ne seran ric, s'o podon retenir.

Paul Meyer hi dóna exactament el valor temporal: «Les ribauds étaient échauffés; la mort ne les effrayait pas [475]. Ils *tuèrent* et *massacrèrent* tout ce qu'ils purent trouver, et *prirent* et *saisirent* les grandes richesses. Ils en seront riches à tout jamais, s'ils les peuvent garder» (*Ibid.*, II, p. 26).

Heus ací d'altres exemples de la mateixa obra (*Ch. Croisade*):

v. 461. E lo rei dels arlotz que los *vai envazir.*
v. 466. Al moster general *van* ilh plus tost *fugir.*
v. 1211. E *van ferir* mest lor e mei la pradaria.
v. 2504. E *vai* cels de Moissac *auciure e malmener.*
v. 2548. E *van ferir* en l'ost a coita d'esperon.
v. 3941. E *van cridar* Tholoza! e *vai levar* l'encaus.
v. 3962. Que los murs e las portas *van debrizar e fendre.*
v. 5127. *Se van entreferir* ab mal cor e felo.
v. 5150. Entrel foc e la flama *se van entreferir.*
v. 5153. E li autre *van* tost e *prendre e sazir.*

16. Remarquem-ne l'ús en rima.

v. 5169. De la crotz Baranho, los *van* si *envazir.*
v. 5173. Qu'entrels brans e las massas los *van* si *adaptir.*
v. 5190. Mas aquels que lai eran los *van* si *reculhir.*
v. 8500. E *van ardre* la gata, que res no la escantic.

L'ús de la perífrasi es presenta també repetidament al *Ronsasvals.* El passatge de la mort de Roland n'és una ilꞏlustració:

v. 920. Le cor li engrueyssa e *vay li remembrier.*
v. 925. De tal vertut *vay* lo graylle *sonier.*
v. 928. E las venas del cor si *vay trenchier.*
v. 933. Autra vegada *vay* lo graylle *sonier.*
v. 1607. En un gran lac la *va gitar* breumant.
v. 1759. E cant venc Karle, *va* Belauda *embrassier.*
v. 1780. Primeiramente *vay* Auda *regardier.*
v. 1783. Un cubertor de pali *vay levier.*
v. 1787. Justa Rollan si *vay* Auda *cougier.*
v. 1790. Que·l cor del ventre si *vay* tot *esclatier.*

Passem a les novelꞏles d'aventures. En la de *Jaufre,* que pertany al cicle bretó, l'episodi tan conegut dels leprosos (vv. 2180-3016) on és descrita la lluita del protagonista per salvar la noia, presenta els casos següents:

v. 2433. ... e *va* l'en la testa *ferir.*
v. 2357. ... qe tal *vai* la assa *donar.*
v. 2374. ... fo iratz e *val reqerer.*
v. 2418. E la massa *vai* tal *ferir*
el sol, qe per mig loc es fracha.
v. 2454. ... e *val deslasar* la ventaila.
v. 2760. E *va* l'aqi meseix *liar,*
los brasses estreit e calcat.
v. 2775. E *va* si en u banc *pausar*
v. 2776. E puis *va* sus un colp *donar.*

v. 2828. E elai *va* sempre *baisar.*
v. 2849. El *va* sun caval *resenglar.*
v. 2978. Puis *va* mi en un leit *gitar.*

En *Guilhem de la Barra* la perífrasi apareix a cada frase i amb una freqüència tal que és inútil d'acumular-ne les referències. Que ens basti com a mostra un fragment escollit a l'atzar. *Barra*:

v. 2596. Lo cavaliers *vay* tost *montar*
Ab ·ij· escudiers mantenen.
La nueg, qui amblan, qui corren,
Vengron al castel ses far pauza.
v. 2600. La porta del castel fon clauza,
E sobte no y pogron intrar.
Ades tantost *van apelar*
E la gacha venc soptament
v. 2604. E *vals entendre* mantenent
E *vay* lor la porta *ubrir,*
El senhor los *vay aculhir*
G. de la Barra, trop be;
v. 2608. Et elh li *van contar* dese
Per qu'eran davant luy vengut.

Allà on *vado* + *infinitiu* sembla haver atès el nivell més alt de l'abundància és en *Blandin de Cornoalha.* A cada pas trobem la construcció perifràstica (vegeu el glossari de l'ed. van der Horst, pp. 155-158). I encara cal tenir present que els filòlegs han discutit durant molt de temps la qüestió de saber si l'autor era o no català; consulteu la bibliografia d'aquestes polèmiques a Massó, *Repertori,* pp. 512-515, i a Riquer, *Història de la literatura catalana,* II, pp. 18-26. Es ver que el senyor Van der Horst, darrer editor de la novella, la localitza en el domini provençal estricte («bassin du Rhône et la partie méridionale du departement des Basses-Alpes»), però amb arguments febles i amb una olímpica negligència de tot el que hom ha escrit en català sobre aquest tema.

La mateixa profusió de perfets perifràstics, ja assenyalada per Meyer-Lübke, *Gram.*, III, p. 357, § 324, es troba a l'Evangeli de la infància de Jesús (Appel, *Chrest.*, § 9).

En contrast ab aquesta exuberància, altres textos són molt més moderats. Per exemple, *La Passion prov.* del segle XIV, on apareix aquest cas **únic:**

v. 92. M'apelec e dit: «Leva sus;
Pauza en Dieu tot ton esper,
E recobraràs ton vezer.»
En terra el escopic
v. 96. E *va m'en pauzar* ab son ditz
Sus en mos ulhs e sopte vi,
E pus tantost el me gequi.

També la prosa és fecunda en perífrasis. N'hi ha prou, per convèncer-se'n, de veure la trentena d'exemples d'una homilia del segle XV que parafraseja bastant servilment l'evangeli de sant Lluc. Hi afegeixo, quan és possible, la versió llatina. *Homélie prov.*:

§ 5. va *s'en intrar* al temple = *ingressus* in templum Domini (*Luc.*, I, 9).
§ 6. l'àngel Gabriel li va *apareysser* = *apparuit* autem illi angelus Domini (*ib.*, 11).
§ 7. E adoncs l'àngel li *va dire* = *Ait* autem ad illum angelus (ib., 13).
§ 9. E *va dire* Zacharias a l'àngel = Et *dixit* Zacharias ad angelum (*ib.*, 18).
§ 10. Respondent, l'àngel *va li dire* = Et respondens angelus *dixit* ei (*ib.*, 19).
§ 13. Et salhent Zacharias foras del temple, non podie parlar al pobol, et van *conoysser* que vesion el avie vist al temple = Egressus autem non poterat loqui ad illos, et *cognoverunt* quod visionem vidisset in templo (*ib.*, 22).

§ 14. Et el fasem [*sic*] senhal al pobol que vesion avia vist, *va restar mut* = Et ipse erat innuens illis, et *permansit* mutus (*ib.*).

§ 15. *Va s'en anar* a son hostal = *Abiit* in domum suam (*ib.*, 23).

§ 16. Apres aquestz jors *va concebre* Elizabet molher d'el, et *va se occultar* per espasi de sinc meses, disent ... = post hos autem dies *concepit* Elizabeth uxor eius, et *occultabat* se mensibus quinque, dicens ... (*ib.*, 24).

§ 17. *Va s'en anar* en la montanha = *abiit* in montana (*ib.*, 39); et *va s'en intrar* en la mayson = et *intravit* in domum (*ib.*, 40); *va saludar* = *salutavit* (*ib.*, 40).

§ 18. *va ausir* = *audivit* (*ib.*, 41);

§ 18. *va ausir* = *audivit* (*ib.*, 41); *se va exultar* = *exsultavit* (*ib.*, 41); *va cridar* = *clamavit* (*ib.*, 42); *va dire* = *dixit* (*ib.*, 42);

§ 22. *va enfantar* = *peperit* (*ib.*, 57); *van se alegrar* am *ella* = *congratulabantur* ei (*ib.*, 58).

§ 23. *van venir* = *venerunt* (*ib.*, 59).

§ 24. *va dire* = *dixit* (*ib.*, 60).

§ 25. Et *van li dire* = et *dixerunt* ad illam; *van far senhal* = *Innuebant* (*ib.*, 62).

§ 26. *va scriure* = *scripsit* (*ib.*, 62).

§ 29. el *va se alegrar*; el lo *va saludar e adorar.*

§ 31. *va s'en anar* al desert.

§ 33. *va creyre.*

§ 40. *va veser* lo Sant Sperit.

No cal pas multiplicar els exemples provençals. Acabarem amb unes referències a la crònica *Philomena* (mostres de la construcció perifràstica a *Histoire littéraire de la France*, XXI, p. 377; cf. també Henrichsen, p. 360), a les *Memorias de Mascaro* (cf. ed. Barbier, p. 145) i al text llenguadocià del *Purgatoire St Patrice*, segle xv (ratlles 395, 426, 479, 516, 965, 1015, 1017, 1200, 1606 i *passim*).

Rohlfs (*Gascon*, p. 447 i *Concordancias*, pp. 669 ss.), Baldinger (*Herausbildung*, p. 58, n. 110) — en desacord amb Kuen, *Verhältnisse*, pp. 108-113 — i ja abans *Luchaire* (p. 357) i Lespy (*Gram. béarn.*, § 562) assenyalen que l'ús del català *va* + *inf.* = «passat simple» es retroba en gascó, sobretot en bearnès. Això és veritat, però els exemples que acabem de veure i que són lluny d'ésser exhaustius proven que l'extensió de la perífrasi ultrapassa de molt els límits estrets del bearnès. Sense exagerar, podem dir que es tracta d'un fenomen que ha abraçat, en un moment donat, tot el gallo-romànic. Però, ja que, segons Bourciez (*Synt. gasc.*, pp. 638-640), la perífrasi es conserva avui sota la forma fixada *basté* (< *ba* + *sté*) «fou» als Alts Pirineus «al nord de la Bigorra» i que Rohlfs (*Concordancia*, p. 669) l'ha documentada igualment en el dialecte de Lescun, n'assenyalarem alguns casos en gascó antic.[17]

En els *Dictons du Pays de Béarn*, p. 83 (citats per *Luchaire*, p. 357 i Lespy, *Gram. Béarn.*, § 562) i per *Gougenheim*, p. 94), un exemple de 1345:

> Lo beguer de Perdies *ba entrar* a l'hostau e *ba prener* lo crimalh e *ba-u meter* a Bone en la maa.

Els *Récits d'Histoire Sainte* en són plens. Lespy cita els dos següents:

> *ban-se esparuir* «ils s'effrayèrent».
> la raube qui portabe *va arder* a grans flames «la robe qu'elle portait prit feu» (*Gram. Béarn.*, § 562).

A la *Clergie*, escrita en «gascon girondí del segle XIV-XV» (J. Ducamin) i traduïda de la versió francesa de la *Disciplina clericalis*, trobem alguns exemples que exposo ací. Copio, a més a més, el text llatí — base llunyana — i la versió francesa, la qual

17. Cf. *Marquèze*, pp. 111-112.

ignora el gir *vado* + *infinitu*. Això prova que els parlars meridionals recorren més fàcilment a la perífrasi que no ho fa la llengua d'oïl:

Clergie, p. 21.5: Lo marit qui era mot dolent de son vlh, ditz: «obra la cambre et feyt mon leyt per me repausar». La femna docta que sy entraba en sa cambra que fus decubude e son amic, e que lo bis, lo quau aqui era cachat. *Ba ly demandar* per que era tant hastat de entrar en cambra.

Disciplina clericalis, fr., p. 12: Li hons estoit dolereus et commanda que le cambre fust appareillie pour li reposer. La femme douta que il n'estrat en le cambre que il ne veïst son ami qui la estoit repus. Ele *dist*: Pour coi vous hastés vous si d'aler en vo cambre?

Disciplina clericalis, lat., p. 14.20: Qui intrans et graviter pro oculo tristis et dolens iussit cameram parari et lectum sterni, ut posset quiescere. Timuit uxor ne intrans cameram amicum latitantem videret. *Dixit* ei: Quid tantum properas ad lectum?

Clergie, p. 25.12: la moilher demoret, la cau viscut castament e honestamentz. Debingut per ·I· yorn que era s-ent anet parlar am sa besyne, e puis retornet en son hostau. Vn gentiu yoen la *ba bede*, lo cau amet aquesta dona mot fortament e enbia motz de messacges a luy per aber la sua amor.

Disciplina clericalis, fr., p. 14: La femme demoura et vesqui chastement et honnestement. Et avint un jour que ele ala parler a se voisine et puis revint a se maison. Uns jovlenchiaus le *vit* et moult l'en ama ardaument, et y envoia moult de messages a li pour avoir l'amour de cheli que il tant amoit.

Disciplina clericalis, fr., p. 17.17: Uxor vero caste vivendo et in omnibus prudenter agens remansit. Accidit tandem quod necessitate compulsa a domo sua propria suam conventura vicinam egrederetur. Quae peracto negotio ad propria remeavit. Quam iuvenis *aspectam* ardenti amore diligere coepit et plurimus ad eam direxit nuntius, cupiens ab illa qua tantum ardebat amari.

Al començament del segle XVI encara, trobem la construcció en un procés que narra les malifetes d'un *Baron Béarnais*:

> Interrogat sus lo VII[a 1] article, dixo que, temps a passat, lodit de Coarassa thie una goge, apperade Clarmontine de Cambrebet, de Leme, de loquoal, segont se ditz, agut tres filhes et ung fllh; et pot aber dus antz que ladite Clarmontine s'en debara deudit casteg enfore, et se retrego fentz la mayso de luydit loquen; stan aqui *ba beni* lo bastart d'Estibayre, qui here servidor deudit senhor, et lo dixo, de partz lodit senhor, que eg lo tremete a diser que, quenhe cause que se fosse, que la lengue que stesse xoau et carade (p. 86.16).

La traducció francesa de Lespy-Raymond, que acompanya l'edició, transposa així: «le bâtard d'Estibayre *vint* la trouver pour lui dire...» (p. 73).[18]

3.1. La impossibilitat d'una gènesi incoativa

Quin és l'origen de la perífrasi *vado* + *infinitu* amb valor de pretèrit? És, aquest, un problema difícil de resoldre, ja que ens manquen peces determinants, és a dir, textos en llengua vulgar que datin de l'època en què la perífrasi es degué formar. El procés va tenir lloc — permeteu-me l'expressió — en l'obscuritat de la llengua popular a l'Edat Mitjana, i l'hem d'estudiar forçosament a la llum de la llengua literària més tardana.

Meyer-Lübke (*Gram.* III, § 324) ha suposat un punt d'arrencada en el pas del sentit local al sentit incoatiu dels verbs romànics que continuen el llatí IRE. Aquesta manera de veure ha estat generalment acceptada (*Henrichsen*, p. 362; *Berchem*, p. 1169). No la comparteixo, i m'explicaré.

El verb *anar* expressa en sentit propi un desplaçament espacial executat per un subjecte en una direcció determinada. Aquesta idea de desplaçament significada per *anar* enclou tres elements:[19]

1) un impuls gràcies al qual el subjecte emprèn i duu a terme el moviment;

2) la durada del desplaçament;

3) una direcció del moviment el punt d'arrencada del qual se situa allà on es troba el subjecte parlant.

18. Consulteu també *Ronjat*, III, § 558; *Lafont*, pp. 198-200, § 7; ARTHUR en *Bonav.*, pp. 98-99; C. CHABANEAU en *RLaR*, XXXII, p. 511, n. i XXXIII, p. 607; *Millau*, p. 232, doc. 491; SCHLIEBEN-LANGE, *Verbprobleme*, pp. 163-177.

19. Segueixo l'exposició d'Ed. PICHON, *De l'accession du verbe aller à l'auxiliarité en français*, «Revue de Philologie française», XLV (1933), 65-108; vegeu encara *Damourette-Pichon*, V, pp. 115-116, § 1661.

És fàcil de seguir ara l'evolució dels diferents usos del verb auxiliar.[20] Per una mena d'abstracció, de sublimació semàntica, el verb *anar* arriba a no fixar més que un sol d'aquests tres elements.

Quan, de la noció de moviment — la més clara de les nocions d'acció — no retenim com a element semàntic propi sinó la idea d'impulsió, d'embranzida, d'espontaneïtat, el verb *anar* esdevé l'agent de l'anadura extraordinària. La perífrasi formada amb l'auxiliar de moviment és susceptible de venir a pertorbar tot un seguit d'esdeveniments. Té una manera brusca i inesperada d'entrar en acció i de provocar amb això la posada en relleu d'un fet de la narració (*va fer, anà fer* en els exemples medievals).

Si no considerem més que la durada, *anar* esdevé l'agent de l'aspecte duratiu (*anar* + gerundi: *va fent*).

Quan només ens interessa el terme d'un procés transposat sobre el pla cronològic i el punt d'arrencada del qual se situa al mateix indret que el subjecte parlant, *anar* esdevé l'agent de la ulterioritat (*anar* + *infinitiu* de vegades amb l'ajut del morfema *a*: *va veure, va a veure*).[21]

Considerats ja aquests tres elements, retornem al primer, que és determinant per a l'explicació de la perífrasi amb valor de pretèrit. Insisteixo en el fet que en aquesta anadura extraordinària, en aquest dinamisme, propis del verb *anar* — quan ha perdut el seu sentit semàntic concret de verb de moviment — resideix el caràcter específic de la perífrasi que forma amb l'infinitiu del verb portador de la noció funcional. *No hi ha present incoatiu*, com es pretén generalment. No hi ha acció de la qual hom posaria particularment en evidència el començament com ho voldria Meyer-Lübke («una acció l'inici de la qual hom posa particularment en relleu»,

20. Per a una definició de la funció de verb auxiliar, cf. B. POTTIER, *Lingüística moderna y filología hispánica* (Madrid 1968), p. 194.

21. Que jo sàpiga, la preposició *a* apareix per primera vegada cap a la fi del segle XV: «La causa per hon ma vida *se va a perdre* és Leànder» (CORELLA, *Obres*, p. 101.194); «Hi de si mateix primer aja misericòrdia: que pecant eternament *se va a perdre*. Diu lo Ecclesiàstich: si vols plaure a Déu ages misericòrdia de la tua ànima» (CORELLA, *Cartoixà*, apud RIBELLES, I, p. 531).

Gram. III, p. 357, § 324) i com tothom repeteix.[22] La nostra perspectiva actual es troba falsejada per coses que ens pensem que són punts de referència; així, podem tenir present:

a) l'exemple del francès, de l'espanyol i del portuguès que formen un futur immediat perifràstic amb els mateixos elements de què està constituït el nostre perfet perifràstic;
b) o bé ens mirem sempre el verb *anar* com expressant una acció dirigida a un terme;
c) o, encara, ens recordem de la perífrasi *anar* + *gerundi* que marca la progressió.

En conseqüència, és comprensible—però fals—que hom s'esforci a explicar, paral·lelament a uns fenòmens coneguts, la perífrasi catalana com un procés incoatiu.

El fet que es trobi sovint, tant en català com en francès, la perífrasi *va començar* és significatiu:[23] el verb auxiliar no pot, ell tot sol, marcar el començament. És veritat que hom troba a vegades el sintagma llatí *coepit* + *inf.* en un context semblant al que veié néixer *va* + *inf.* Aquest text llatí del *De amore*: «Pontanus verba hoc audiens, quod invenis gladio transitum postulabat, *coepit fremere* dentibus et magno furore versari et ait...» (p. 172) és traduït en català vers el 1387 de la manera següent: «E aquell del pon *va cruxir* les dents e va·s traballar per gran fellonia e va dir...» (p. CXV). Igualment: «Et cogens contra Britonem calcaribus equum ipsum acuto *coepit impetere* gladio...» (*ib.*) = «E costrenyent lo cauall ab los esperons contra·l Bretó, *va'l ferir* malament ab la espasa...» Però en el sintagma *coepit* + *inf.* el verb incoatiu està ja en pretèrit, i, doncs, no indica una acció que està a punt d'ésser realitzada.

22. *Henrichsen*, p. 362, atribueix també aquesta opinió a Diez. En aquest autor, però, «das Antreten einer Handlung» es relaciona amb el futur immediat francès *je vais sortir* 'exiturus sum, ich will eben ausgehen'. Cf. F. Diez, *Grammatik der romanischen Sprachen*, III (Bonn ³1872), p. 229, § 7.

23. Cf. en francès: *vont commencer* i *va commencer* (*Parangon*, pp. 105 i 132), vegeu també més amunt nota 10; en català *va començar* (*Miracles Maria*, pp. 135, 136; *Confessor*, v. 183).

Buidat del seu contingut semàntic concret de verb de moviment, *anar* té com a funció única, pel seu caràcter dinàmic, animar el relat i no pas marcar cronològicament el començament o l'acabament d'una acció. Fins al punt que no s'ha de referir necessàriament a un fet passat, ans pot tractar-se d'una forma atemporal. I tenim textos d'un abast general que descriuen, per exemple, les propietats específiques d'un cos, d'un metall, o bé el comportament d'un animal. Vaig citar a Lisboa l'exemple del castor que, en veure's perseguit pels caçadors, agafa el seu membre i se l'arrenca. El text català diu: «lo castor *va's pendre* los genitius ab les dents, e arranque'ls-se e gita'ls en terra». Tenim, doncs, *va's pendre* allí on un text occità expressa així la mateixa acció: «et el lo *pren* ab las dents e arraba lo·s e laissa·l cazer el sol» (*Colon*, pp. 172-173). Incontestablement, l'ús de la perífrasi dóna a la narració catalana més vivacitat.

Així, doncs, el gir perifràstic fa l'acció més pròxima del lector o de l'oient. Però, quan aquesta acció se situa en el passat, és normal que el temps de l'auxiliar estigui també en passat. De fet, les construccions del tipus *anà ferir, tu anist respondre*, on l'auxiliar està en passat simple, són corrents als segles XIII i XIV:

> Sobr·assò vengren-li bé ·X· cavalers justats e *anaren-lo ferir*, si que·l abateren a terra e aquí murí. Quant viuren que·l rey era mort, pensaren-se'n d'anar per cames de cavals (*Desclot*, II, p. 43).
>
> E lo rey dix: «Verge, vench a tu». E dix que si tu no volies jaquir anar l'antaniment que volgueses fer la volantat quel ta pandrie per muler e per ragina. E tu, verge molt gloriosa, *anist respondre* que ja eras asposada del Salvador de tot lo món, e lo rey malvat, plen de gran malícia e de gran ira, manà ancontinent que fos ascapsada ... (*Sta. Catalina*, p. 164).

Heus ací, a guisa d'exemple, el quadre que trobem en Desclot i que ens permetrà d'avaluar la freqüència relativa dels auxiliars passats en relació a la dels auxiliars presents.

De 24 casos de *va* + *inf.* (doncs auxiliar en present) n'hi ha 23 d'*anà* + *inf.* (doncs auxiliar en passat). El verb més usat és, de molt, *ferir* «colpejar». Comptem 5 exemplars de *va ferir* (o *van ferir*) i 12 d'*anà ferir* (o *anaren ferir*); 2 de *va mesclar-se* i 2 d'*anà*

mesclar-se; 2 de *va prendre* i 1 d'*anà pendre*. Després trobem només actualitzacions en passat per als verbs *desrengar* (2), *aparellar* (1), *cavar* (1) i *deslassar* (1), i en present per als verbs *acostar-se* (2), *armar-se* (1), *desparar* (2), *desserrar* (1), *dressar* (1), *donar tal colp* (1), *encendre* (1), *entrar* (2), *gitar* (1), *metre* (1), *obrir* (2), *pujar* (1), *tocar* (1), *trencar* (2).

Henrichsen suposa que l'emprament de la perífrasi en passat simple és posterior al de la forma amb *va* en present. I afegeix, tot referint-se a mi (que no he pretès mai una cosa semblant): «Il est évident que si l'on remplace le passé simple, la périphrase devient superflue — elle perd en quelque sorte sa raison d'être» (*Henrichsen*, p. 363 i n. 18). Ja es veu de sobres que el procés és totalment diferent i que el verb de moviment hi té en realitat una funció molt important, capital.[24]

Tot amb tot, l'ús dels sintagmes del tipus *anà ferir*, *anist respondre*[25] està frenat per la influència del present històric. Aquest temps dóna a la frase una força descriptiva molt gran i és emprat sovint en català antic, com ho és d'altra banda, a l'Edat Mitjana, en totes les llengües romàniques.[26] Heus-ne ací un exemple:

> Mas, certes, nulls temps digueren mot de què tantost se penedissen, car los dels scuts negres *meten* l'estandart per mig d'ells, e tots junts *feren* de tal virtut, que cascú derrocà'l seu, e aprés *distribueixen* entr·elles, *esquexen-los*, *rompen-los*, *partexen-los en parts*, no·ls *donen* avinentesa que·s tornen ajustar, e, puix que les lances hagueren rompudes, *meten* mans a les spaces, *van* contra aquells francesos e *feren* en ells, e ells *se defenen*, e lo brogit del ferir era tan gran, que paria que fossen molts ferrers qui a grans colps ferissen sobre moltes encluses (*Curial*, II, p. 138).

24. La referència que fa *Henrichsen*, p. 363, n. 18, a *Colon*, p. 173, és més que inoportuna. Al llarg del meu estudi m'he esforçat a provar que la funció de la perífrasi en present o en pasat era tot altre que «supèrflua». Cf. també *Lafont*, p. 198.

25. En casos com *tu anist respondre* l'auxiliar no ha conservat veritablement el sentit local, contràriament al que suposa *Henrichsen*, p. 358 i n. 4, per als exemples occitans.

26. Vegeu, per exemple, *Damourette-Pichon*, V, pp. 370-372, § 1816; G. Herczeg, *Valore stilistico del presente storico in italiano*, «Omagiu lui Iorgu Iordan» (Bucuresti 1958), 371-379.

Vegeu-ne altres casos molt expressius a *Diàlegs Gregori*, p. 44.7; a *San Graal*, p. 147; a *St. Vicent*, I, p. 251, etc.

Ja que la perífrasi serveix per actualitzar l'acció i acostar-la a nosaltres, és perfectament comprensible que hom recorri al present històric la missió del qual és per això de fer actual el relat i d'infondre-li més vivacitat. Els dos procediments, la perífrasi i el present històric, s'imbriquen i ajunten llurs efectes. No tenim, doncs, motius de sorprendre'ns si la narració històrica prefereix el present *va* + *inf.* al passat *anà* + *inf.* (*Colon*, p. 173).

Això per a la formació de la perífrasi; però ¿com ha arribat a expressar un temps passat, ella que té per funció específica l'actualització d'un fet? És evident que un no s'esforça a fer present sinó allò que no ho és, que les accions passades són tot justament aquelles que tenen necessitat d'una projecció en el present. És així que la perífrasi ha esdevingut el signe distintiu del passat. No oblidem que els gèneres literaris on apareix *vado* + *inf.* són essencialmen narratius, doncs totalment indicats per a referir fets ja complerts servint-se d'un procediment perifràstic que els donarà actualitat i vida.

Per contra, i diguem-ho de passada, molts altres gèneres ignoren la perífrasi: la teologia, la filosofia i les obres didàctiques. Fins i tot a la fi del segle XIV i al XV no he pogut trobar-la en autors com *Francesc Eiximenis*, *Bernat Metge* (obra en prosa), *Ausiàs March*, ni en l'autor del llarg romanç *Curial*.[27] Notem, encara, que és absent dels grans repertoris de documents publicats per A. Rubió i Lluch, *Documents per l'història de la Cultura Catalana migeval* i *Diplomatari de l'Orient català*. A les *Acta Aragonensia* de Finke *vado* + *inf.* embelleix solament algunes cartes molt acolorides i vives que l'ambaixador Bernat de Boxadós envia al rei Jaume II (*Finke*, pp. 807, 812, 815).

27. *Mendeloff*, p. 319, afirma que el *Tirant* no empra el gir. És inexacte això. Cf.: *vaig-la suplicar* (p. 118), *va'ls senyar* (p. 142), *va-la molt bé enseuar* (p. 257). És veritat que els casos a *Tirant* són poc nombrosos, però ací com a *Curial* es revela una voluntat d'evitar la perífrasi jutjada poc elegant.

La forma del passat simple ha desaparegut de la llengua parlada en català. És un fenomen constatable també en altres llocs (cf. *Benveniste*, p. 243), però, mentre que sovint, en certes llengües del passat simple se n'ha fet càrrec el perfet compost («hier nous *allâmes* à X et *vîmes*...» = «hier nous *sommes allés* a X et avons vu...), en català el valor temporal s'ha conservat i s'expressa per mitjà de *va* + *inf.*: «ahir *vam anar* a X i *vam veure*...» (ningú no dirà: *«ahir *hem anat* a X i *hem vist*...). L'estil literari es pot permetre: «ahir *anàrem* a X i *vérem* (o *veiérem*)...».

El perfet perifràstic és emprat avui en tota l'extensió del català, àdhuc a Alguer (cf. *Morosi*, p. 722; *Pais*, p. 128) i a les poques regions del País Valencià i a les Balears on el passat simple no ha desaparegut. Aquest sobreviu al País Valencià: de Morvedre a València, al Camp de Llíria, l'Horta de Gandia i la Vall d'Albaida, i després al Camp d'Elx a l'extremitat meridional (vegeu *Sanchis*, p. 195, § 228; Barnils, *Alacant*, p. 81, 205). A les Balears: a Menorca no s'usa més que la forma perifràstica; a Mallorca és la més emprada, però al camp i entre els vells alterna amb el passat simple (menys a la primera persona del singular que no coneix les formes *cantí*, *aní*, *mengí*); a Eivissa és corrent la forma perifràstica, però hi ha gent vella que conserva encara el passat simple del qual hom empra fins i tot la primera persona, com a les contrades valencianes esmentades.[28]

Aquesta persistència es podria explicar a les Balears per l'aspecte conservador del parlar de les illes; i al País Valencià com la supervivència d'un mode d'expressió escollit; pensem que tot al llarg dels segles XV i XVI els retòrics, des del 1400 amb Lluís d'Averçó (*Torcimany*) fins al 1538 amb Francesc d'Olesa (*Nova*

28. A. M. ALCOVER, al «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana», VII (1912), 407. «En certs punts lingüísticament aragonesos, fronterers amb el català de València, hi ha encara un perfet perifràstic: *yo va ir*, *tú vas ir*, etc. Per exemple, a Fanzara (província de Castelló).» SANCHIS GUARNER, «Actas del XI Congreso Int. de Lingüística y Filología Románicas» [Madrid 1969], 2045, l'assenyala a Anna, Chella, Navarrés i Énguera (prop de Xàtiva, província de València).

Art de Trobar), critiquen la perífrasi i recomanen la forma simple. La veritable capital del segle xv fou València i no pas Barcelona; avui encara la ciutat de València conserva *cantí, cantares*, etc.

4.1. Algunes objeccions

Passo a l'examen d'algunes objeccions que han estat fetes per Berchem, Henrichsen i Mendeloff a la meva explicació de la gènesi i del caràcter de la perífrasi.

a) Si Berchem, volent «contribuer par quelques idées à un débat qui reste ouvert» (p. 1169), parteix d'un present incoatiu, hauria de justificar el seu punt de vista altrament que amb definicions de la perífrasi que ja no valen (p. 1164)[29] després dels treballs de Pichon.[30] Hauria també d'ésser menys categòric a afirmar que els verbs de moviment tenen una predilecció pel present. Al meu repertori d'exemples catalans fins a l'any 1500 trobo el verb *anar* (*va anar*) emprat una vegada abans del 1350 i quatre vegades després d'aquesta data; *eixir* 6 vegades abans i 9 vegades després; *venir* 6 i 3. Però *ferir* 44 abans i 6 després; *donar* 10 i 10; *metre* 9 i 4; *obrir* 3 i 3; *prendre* 17 i 13; *llevar* 7 i 4; *dir* 7 i 12; *brocar* 9 i 1.

Pretengui el que pretengui Berchem, la introducció de la perífrasi *va* + *inf.* no pot ésser deguda a una «negligència d'autor» o a una «esmena del copista en una època força més tardana que la de l'autor» (p. 1164). Caldria atenir-se als fets i deixar-se estar de suposicions gratuïtes.

El paral·lel establert entre *vado* + *inf.* i certs usos hipocorístics de l'imperfet (p. 1165) no lliga, per tal com barreja funcions

29. L'exemple de Kainz per a «l'espanyol d'Amèrica llatina» (i per què no l'espanyol simplement?) que mostra una divisió en dos elements flectits (*No se levante, porque va y se cae = va a caerse* o *se caerá*) no té res a veure amb el nostre context; cf. E. Coseriu, *Tomo y me voy: Ein Problem vergleichender europäischer Syntax*, «Vox Romanica», XXV (1966), 13-55.

30. Vegeu més amunt, nota 19.

secundàries (sens dubte neutralitzacions per al condicional) amb una funció nova, la de l'anadura «extraordinària».

b) Em sembla igualment inacceptable la comparació amb el «futur de perspectiva» si implica una forma d'explicació històrica, que és ben sabut que el sentit futur de *va* + *inf.* és molt més tardà, àdhuc en francès; per arribar-hi cal recórrer encara algunes etapes.

Henrichsen, pp. 360 i 363, parla de futuritat tot interpretant precipitadament dos passatges dels *Mystères provençaux* del segle xv (vv. 3107 i 6710);[31] en fer després allusió a traces de dos sentits en occità, el de pretèrit i el de futur, de *vado* + *inf.*, s'erra quan diu que «dans une région voisine de la Catalogne, à Capcir, la périphrase est de nous jours, d'après *Ronjat*, courante au sens d'un passé simple» (p. 362). El Capcir és lingüísticament Catalunya.[32]

c) Mendeloff no admet el caràcter de vivacitat que el verb *anar* confereix a la perífrasi. Ho lamento tant més que la «contradicció» trobada per ell (*Mendeloff*, p. 321) en la meva argumentació és la mateixa que ell ha introduït barrejant dues parts de la meva exposició: d'una banda *la funció* de *vado* + *inf.* (*Colon*, pp. 170-171, § 3) i d'altra banda la seva *gènesi* (*Colon*, pp. 171-173, § 4). De tot això no resulta sinó una conclusió decebedora:

31. Tant *va dire* (v. 3107) com *vau donar* (v. 6720) tenen un valor evident de pretèrits. En el primer exemple es tracta de fets ja esdevinguts expressats per verbs en passat (*vegui*, v. 3102; *pensiey*, v. 3104; *dema[n]diey*, v. 3105; *me a dich*, v. 3110) i *me va dire* és un d'ells. En *ieu vau donar ma sentencia* (v. 6720) és la Verge Maria qui parla i recorda que ella ha donat ja la sentència (vv. 6682-6698), contra la qual s'alcen després Justícia i Misericèrdia. Repareu encara el passat simple *ieu reservi* (v. 6721).

Cf. també *Lafont*, p. 199: «L'oc. ne paraît pas avoir fait le même sort que le fr. L'a. oc. ne présente que des cas peu probants par suite d'un souvenir de représentation locative».

32. *Ronjat*, III, § 586, es refereix a Capcir bo i citant erròniament Krüger (*RDR* [1913], 51); aquest, que remet a Niepage (*RDR*, II, 38), no parla d'aquesta regió, però indica que avui el perfet perifràstic separa les localitats catalanes de les occitanes que l'ignoren.

«The enigma of the Catalan periphrastic perfect has not been solved, nor, for reasons we have attempted to make clear, is it likely ever to be. Solutions like Colon's, however plausible, are largely of a conjectural, non-demonstrable nature» (*Mendeloff*, p. 322). No comprenc l'estudi de Mendeloff, de la mateixa manera que ell no ha comprès el meu.

Mendeloff dóna en un apèndix alguns exemples de la construcció *anar* + *inf.* trets de Muntaner i de Desclot. Aquests exemples serien útils si tinguessin menys faltes d'impremta i fossin ben escollits. Què hi vénen a fer casos com *anàs barrejar*, amb el verb de moviment en imperfet de subjuntiu? Cf. «mès-se la companya en cor que *anàs barrejar* la ciutat de Rodistó» (Apèndix A, II, p. 323).[33] És veritat que un cop acomplerta la gramaticalització, el català va crear un passat perifràstic del subjuntiu (cf. Moll, *GHC*, p. 336, § 491), però sense cap relació amb els exemples de Desclot esmentats. Tant més que *vagi* + *inf.* sembla ésser molt recent: no he pogut trobar-lo en la prosa de Jacint Verdaguer on abunden les construccions perifràstiques de l'indicatiu.

5.1. La gramaticalització del gir

La data en què *vado* + *inf.* va quedar fixat per esdevenir el sintagma indicador del pretèrit podrà ésser determinada quan sabrem quin era el valor temporal de les primeres atestacions de la perífrasi. No puc parlar amb coneixement de causa més que del català; i per tenir elements de judici ens cal esperar el darrer terç del segle XIII que és quan apareixen textos en prosa dignes d'aquest nom.[34] Ara bé, d'ençà d'aquesta època els exemples de la perífrasi

33. Per contra, Henrichsen ha notat en que els exemples occitans que ha recollit i en els quals l'auxiliar es troba en altres temps que no són el present o el passat simple de l'indicatiu que aquest auxiliar ha conservat el sentit local (*Henrichsen*, p. 358).

34. La poesia catalana dels segles XII, XIII i XIV està escrita en un «Koiné provençal» per autors com Guillem de Berguedà, Cerverí de Girona, etc. Cf. M. de Riquer, *Història de la literatura catalana*, I (Barcelona 1964), 21-196.

mostren un valor de passat indiscutible. A Lisboa vaig emprar criteris *externs* al text: *a*) comparació entre un text determinat i la seva traducció; *b*) indicacions dels gramàtics de l'Edat Mitjana; *c*) les variants textuals (*Colon*, pp. 166-168).

Berchem aprova «enterament» el primer criteri i, amb certes reserves, el segon. Fóra va, d'altra banda, de recusar una prova tan esclatant com la de *va mordre* traduint *momordit*. A propòsit del criteri, el de les variants textuals, Berchem creu que m'ha de posar en guàrdia contra el perill que hi hauria de «barrejar la llengua de l'autor i la d'eventuals copistes» (*Berchem*, p. 1167). Mantinc que l'examen de les variants textuals és tan vàlid com els criteris precedents. Jo havia precisat que el gir *van desserrar les ballestes* dels manuscrits més autoritzats de la crònica de Desclot (redactada a la fi del segle XIII) havia estat reemplaçat per una variant en passat simple, *despararen les ballestes*, en un manuscrit de l'Acadèmia de la Història de Madrid. Com que aquest manuscrit és de mitjan segle XIV, jo podia suposar que el copista coneixia en aquesta època el valor de pretèrit de *van desserrar*. Sé que cal ésser molt prudent i que una heurística filològica és sempre de rigor; la meva gran satisfacció, d'altra banda, fóra que tothom l'apliqués.

Ja que Berchem s'ocupa més aviat dels fets de la Gàl·lia, li prego que es fixi en un text provençal, el de la Philomena per exemple, que ens ha estat conservat en dos manuscrits, B i P. Ara bé, el manuscrit més tardà P (copiat el 1325) conté, ell sol, centenars d'exemples de *vado* + *inf.*, i gairebé sempre la perífrasi de P correspon a un passat simple de B. Així *va donar* (P) = *donec* (B). Per consegüent és innegable que a l'època de P el gir tenia un sentit passat (vegeu *Henrichsen*, pp. 359-360).

Vénen després el que jo he anomenat els criteris *interns*, és a dir, l'examen directe de l'estructura de les frases catalanes en les quals apareix la nostra perífrasi. També l'examen demostra que, d'ençà dels textos més reculats de què disposem, *vado* + *inf.* té ben bé el valor d'un passat. Al meu estudi esmento un fragment de Desclot i un passatge, molt divertit i agradablement gràfic, de sant Vicent Ferrer on la perífrasi *vayg rebatre*, emprada en prime-

ra persona en l'estil directe, fa lloc a un passat simple (*rebaté*) i àdhuc, més endavant, a un passat anterior de subjuntiu (*si no hagués rebatut*) en estil indirecte.

Berchem sembla acceptar la raonabilitat de la meva crítica interna, per bé que la qualifica d'estilística: «Aux critères plutôt stylistiques cités par M. Colón nous en ajoutons d'autres de caractère grammatical et logique» (*Berchem*, p. 1168). És per això que analitza dos passatges provençals dels segles XIV i XV segons un mètode que jo no trobo ni més lògic ni menys estilístic que el meu, per arribar a la conclusió — de cap manera contestada — que es tracta simplement d'un pretèrit (p. 1169).

No voldria quedar en deute amb un exemple que satisfés tots els aspectes de la crítica. Segons la *consecutio temporum*, quan el verb principal està en passat, també hi està el verb subordinat. Heus ací un passatge de Muntaner:

> E con açò hac fet, tornà sobre los nostres tres hòmens a cavall, qui ja prenien lo cavall de la dona, e ab l'espaa *va tal colp donar* a un d'aquells, qui havia nom Guillem de Bellveer, que el braç sinestre li *n'avallà* en un colp, e *caec* en terra mort. E los altres dos, qui veeren açò, leixaren-se córrer sobre ell, e ell a ells (*Muntaner*, VI, p. 68.4-5).

Els verbs subordinats *avallà* i *caec* en passat simple impliquen que el verb principal *va tal colp donar* tingui també un valor de passat. De fet, aquest temps correspon al passat simple *donà-li tal colp* que el mateix Muntaner empra en un context semblant:

> E ella, qui l'hac vist, cuità's a un pas, e sacut-li la llança, e *donà-li tal colp* de la llança per les faldes en la cuixa que tota la cuixa li *passà*, e la sella, e apuntà e'l cavall (*Muntaner*, IV, p. 22.20).

Crec que l'estilística, la gramàtica i la lògica són aquí unànimes.

Un cop establert el valor temporal de la perífrasi, falta determinar l'època en què va deixar d'ésser un recurs de l'estil èpic o narratiu per convertir-se en sintagma del passat, que és el que és avui en català (*va dur* = *dugué*). Tres indicacions *a*) la freqüència,

b) la forma i *c*) l'aspecte verbal que la caracteritzen ara l'un ara l'altre permeten, sinó de fixar-ne una data exacta, almenys de situar-ne el pas progressiu vers la meitat del segle XIV.

a) Si el nostre gir és en el seu origen un element estilístic que sobta, que sorprèn, aquest efecte no pot ésser obtingut sinó per l'entrada en joc d'*una sola* perífrasi. Ara bé, ja cap al 1330 Muntaner escriu:

> E tantost que açò hac fet, el cavall se sentí ferit, e llevà's davant e detràs; així que fóra caüt si no fos que era ab cadena fermat en la sella. Què us diré? Ella *va metre la man* a l'espaa, e venc a un portell altre, e *anà ferir* lo cavall per la testera; e el cavall estec estabornit. Què us diré? Lo cavall *va pendre* per la regna e cridà: — Cavaller, mort sóts, si no us retets —. E el cavaller tenc-se per mort, e *va tenir* lo bordó e *va'l gitar* en terra, e reté's a ella; e ella pres lo bordó e trasc-li la llança de la cuixa, e així mès-lo dins Peralada (*Muntaner*, IV, p. 22).

Sense negar l'animació del relat, tenim el dret de demanar-nos si el procediment no s'ha ja gramaticalitzat més o menys en Muntaner. Això fóra, per al català, un *terminus a quo*. És per això que la profusió de recursos idèntics en un text com *Barra*, escrit el 1318, ens autoritza a localitzar la gramaticalització en occità vers la mateixa època.

b) Aquesta data coincideix grosso modo amb les primeres aparicions catalanes del gènere *varen cantar, varen dir*. Aquestes particularitats de l'auxiliar són degudes a la influència dels passats simples *cantaren, digueren* (*Berchem*, p. 1168, n. 31) i vénen a refermar el que dèiem de la identitat temporal de la perífrasi i el pretèrit. L'exemple més antic, el trobo als Miracles Maria:

> Havie enamichs, sí que una veu lo veren entrar en la e[s]gl[ey]a, e entraren-li darrere e ocieren-lo. E com açò saberen, los amichs foren despagats e *varen vetlar* una nit lo cors. E com vench a la mija nuyt, éls oÿren veus, e veren venir santa Maria (*Miracles Maria*, p. 54).[35]

35. Aquest exemple és massa aïllat però molt significatiu. Al segle XV tenim *varen cavar* (en *Miracles Maria, ms. de Barcelona*, p. 108.17); el 1549 *varen demanar* (en *Cons. St. Eudald*, p. 111.712); el 1612 *varen veurer* (en *Ardits*, IX, p. 114). Al segle XVII els casos són nombrosos en el fals Boades,

c) Un altre argument és el de l'aspecte verbal. Els verbs en infinitiu que entren en la formació de la perífrasi són tots perfectius fins cap al 1350 (*Colon*, pp. 174-175). Ara bé, *vetlar* dels *Miracles Maria* («varen vetlar una nit lo cors») és un verb imperfectiu, de durada. D'altres com *dormir* (Torroella, *Faula*, p. 506), *estar* (*A e M.*, p. 123, 22), *remirar* (*San Graal*, p. 61), *sentir* (*Sense Mercè*, v. 55) proven bé que la meitat del segle XIV serveix de punt d'enllaç entre les dues etapes de la perífrasi.

Per contra, la construcció del prospectiu mitjançant la preposició *a* (*ell va a fer*), que apareix a finals de tot el segle XV (vegeu més amunt, nota 21), no és un criteri admissible per a situar el començament de la gramaticalització, com ho voldria *Berchem*, p. 1166, n. 27. El prospectiu com també l'ús locatiu es troben sovint àdhuc al segle XVI, sense preposició. Vegeu en un document del 1512 totes dues construccions costat per costat: «e *anà cerquar* la sua dona», «no·s volgué pendre ni *anà dir* res a la dita Catherina» (J. Lladonosa i Pujol, *L'Estudi General de Lleida del 1430 al 1524* [Barcelona, 1970], p. 201, doc. núm. 113). Cal no oblidar tampoc que els verbs de moviment, doncs *anar*, introduïen també el complement en infinitiu mitjançant la preposició *per*: «E dix-nos que *anava per* entrar en terra de moros, él e son germà lo bisbe de Saragoça (*Crònica de Jaume I*, cap. 25, ed. Barcino, p. 64).

6.1. Poligènesi

Vist que a l'Edat Mitjana el gir *vado* + *inf.* està estès tant en francès com en provençal i en català, és permès de demanar-nos si hi ha hagut poligènesi o monogènesi.

Libre de feyts d'armes de Catalunya (ed. E. Bagué, *ENC*); heus ací les que he trobat tot fullejant a l'atzar algunes pàgines (pp. 100-125) del volum IV: *varen ésser* (p. 109.24), *varen restar* (p. 115.2), *varen ser morts* (p. 117.26), *varen ésser morts* (p. 118.2), *varen faer* (p. 118.22), *varen morir* (p. 119.9 i p. 119.14), *varen romandre* (p. 119.14), *varen ésser* (p. 125.7), *varen saber* (p. 125.28). El falsificador devia imaginar-se que la forma *varen* feia més arcaic.

Les condicions necessàries per a la formació de la perífrasi es donaven en totes les llengües romàniques occidentals (cf. aquí mateix, § 1), però són només les de caràcter «gallo-romànic» que n'han desenvolupat la tendència (Meyer-Lübke, *Kat.*, pp. 104-106, § 107; *Henrichsen*, p. 362 i n. 16).

Els nombrosos exemples catalans, francesos i provençals que hem presentat (§ 2) ens permeten de constatar aquesta profusió a partir d'un context «èpic», però no autoritzen a assenyalar un focus en una llengua determinada des del qual la perífrasi s'hauria propagat. La monogènesi s'hauria, doncs, d'excloure.

Henrichsen, p. 362 i n. 14, afirma que la tendència a reemplaçar el passat simple per la perífrasi *vado* + *inf.* es manifesta en occità antic i en català antic «sensiblement à la même époque, à savoir au courant du XIVe et du XVe siècle, avec une légère avance pour l'occitan». Em sembla difícil de donar prioritat cronològica a cap de les dues llengües, tot i que Henrichsen hagi invocat el meu testimoniatge (n. 14); i és cert que al segle XV i àdhuc ja al XIV (§ 5) el gir estava del tot gramaticalitzat. En el domini del català ens manquen textos narratius del començament i de la meitat del segle XIII. En el del provençal, els exemples de *Flamenca* (escrit cap al 1250) no són probatoris (vegeu vv. 789, 951, 6440, 7962); per a la *Philomena*, Henrichsen (p. 357) avança la data del 1200, però la perífrasi que s'hi troba pertany a les lliçons del manuscrit P, que és del 1325.

Paul Meyer escrivia el 1889: «Cette forme périphrastique caractérise plutôt une époque qu'un pays. On la trouve, en effet, un peu partout, depuis les Alpes jusqu'en Catalogne, mais elle est bien rare avant la fin du XIII siècle». Pel que fa, doncs, a la cronologia, la constatació d'aquest gran savi que era Paul Meyer és sempre d'actualitat.[36]

36. «Romania», XVIII, 427; *Berchem*, pp. 1159-1160.

7.1. L'ASPECTE SÒCIO-LINGÜÍSTIC

En francès i en occità la perífrasi *vado* + *inf.* amb valor de pretèrit ha existit fins al segle XVII (cf. § 3). És tot justament al començament del segle XVII que Malherbe i altres teòrics s'oposen a les construccions perifràstiques.[37]

Els gramàtics francesos no concebien sobretot que el gir *va* + *inf.* amb valor de futur immediat que es desenvolupa a partir del segle XV[38] pogués coexistir amb el gir *va* + *inf.* amb valor de passat. I són ells els responsables de la desaparició del passat analític.[39]

Per què el català, en canvi, ha conservat el gir fins avui? Ens trobem davant un fet sòcio-lingüístic d'una gran importància. A finals del segle XV i per raons econòmiques i polítiques — guerra contra Joan II, Revolució catalana del 1462, alçament dels pagesos, reunió de les corones de Castella i d'Aragó, partença de la cort cap al centre de la península — la literatura catalana, que era sobretot una literatura de cort a l'Edat Mitjana, sofrí una interrupció. Després d'un període d'esplendor ve un gran silenci de més de tres segles.[40] La literatura no serveix més de base a la llengua parlada, contràriament al que s'esdevé en altres bandes, a França o a Castella. Els escriptors catalans callen o bé escriuen en castellà (és el cas de Boscà, de Guillem de Castro i de tants altres). És davant aquest període de silenci literari, que va del segle XVI al XIX, que les tendències vulgars de la llengua triomfen, i en primeríssim lloc aquest perfet perifràstic que havia estat jutjat massa

37. *Damourette-Pichon*, V, 841, § 2077. Pensem en les crítiques que Desportes hagué de sofrir. (Cf. el llibre de F. BRUNOT, *Doctrine de Malherbe d'après son commentaire sur Desportes* (París 1891).

38. *Gougenheim*, p. 98.

39. Cf. les reflexions de *Gougenheim*, p. 379, a propòsit dels gramàtics i de llur influència sobre l'esdevenidor de les perífrasis.

40. Sobre aquest problema, delicat com cap, vegeu J. RUBIÓ I BALAGUER, *Literatura catalana del Renaixement a la Decadència* (Barcelona 1964), 138-139 (amb bibliografia). Els qui no volen creure en una decadència farien bé de girar la mirada cap a les literatures castellana i francesa contemporànies.

familiar i condemnat com a tal pels gramàtics medievals però les primeres manifestacions del qual remuntaven als textos més antics. Estic convençut que, sense la decadència política i literària, la victòria de la perífrasi no hauria estat tan esclatant. El cas de Guardia Piemontese,[41] punt provençalo-piemontès a Calàbria, aïllat i deixat a ell mateix, on el gir s'ha gramaticalitzat també, ho confirma.

8.1. Conclusió

L'estudi de l'origen i de l'evolució de VADO + *Inf.* en francès, en occità i en català ens porta a dues constatacions. La primera és el paper important que l'activitat creadora exerceix en l'economia d'una llengua. La idea abstracta i matemàtica del temps és fortament atacada per les necessitats del llenguatge afectiu. La perífrasi esdevé un mitjà eficaç d'expressar l'aspecte. Després, un cop establert l'ús, vindrà la usura produïda per l'emprament repetit. Allò que era càrrega afectiva, tret expressiu, anirà desvalorant-se per no ésser sinó un instrument gramatical. La nostra perífrasi, nascuda per a evocar en el relat l'espontaneïtat, l'actualització d'un fet pretèrit, ha esdevingut un simple sintagma del passat, l'aorist.[42] La segona constatació es refereix al desenvolupament d'un fet lingüístic quan la llengua està desproveïda de tota norma. Quan un fenomen no ha de lluitar contra les traves que li posen els gramàtics i la tradició literària, arribarà sempre a port. La perífrasi catalana ha acomplert tot el seu cicle perquè, en la seva marxa, no ha

41. Berchem, *Funktionswandel*, pp. 32-46. Vegeu així mateix Th. Berchem, *Le parler de Guardia Piemontese (enclave linguistique gallo-romane en Calabre) est-il franco-provencal ou provencal? Quelques reflexions à propos d'une forme verbale*, «Actes du 5e Congrès International de Langue et Littérature d'oc et d'Études franco-provencales» (Nice 1974), 237-243.

42. Emprant la terminologia de *Benveniste*, p. 238, diré que en català en el pla de l'enunciació «històrica» l'aorist *va + inf.* és avui intercanviable amb la forma del passat simple. En el pla del «discurs» és senyor absolut de la situació.

trobat obstacles durant els tres llargs segles d'eclipsi de la literatura. Altrament, és molt probable que una pressió sàvia l'hauria ofegada.

Afectivitat en la seva naixença i llibertat en el seu desenvolupament, tals són els elements que han forjat el perfet perifràstic les sorts del qual, més tard, han estat diverses segons els països.

GERMÀ COLON

OBRES CITADES EN FORMA ABREUJADA

A. e M. = *Istòria d'Amich e Melis*, apud *Novelletes exemplars*, a cura de R. ARAMON I SERRA (Barcelona 1934) [*ENC*, 48], 121-44.

Aiol = *Aiol.* Chanson de geste p.p. J. NORMAND et G. RAYNAUD (Paris 1877) [*SATF*].

ALONSO, *Métodos* = Sobre métodos: Construcciones con verbos de movimiento en español, en Amado ALONSO, *Estudios lingüísticos: Temas españoles* (Madrid 1951), 230-87.

APPEL, *Chrest.* = Carl APPEL, *Provenzalische Chrestomathie mit Abriss der Formenlehre und Glossar* (Leipzig, Reisland, 1902).

Ardits = *Manual de novells ardits vulgarment apellat Dietari del Antich Consell barceloní* (Barcelona 1892-1922) [17 volums].

Aspremont = *La chanson d'Aspremont: Chanson de geste du XIIe siècle.* Texte du manuscrit de Wollaton Hall p.p. L. BRANDIN, 2e éd. (Paris 1923-24) [*CFMA*, 19 et 25].

Aymeri de Narbonne = *Aymeri de Narbonne*, chanson de geste p.p. L. DAMAISON (Paris 1887) [*SATF*].

BALDINGER, *Herausbildung* = K. BALDINGER, *Die Herausbildung der Sprachräume auf der Pyrenäenhalbinsel: Synthese und Querschnitt durch die neueste Forschung* (Berlin 1958).

Baron Béarnais = *Un Baron Béarnais au Quinzième siècle.* Textes en langue vulgaire traduits et publiés par V. LESPY et P. RAYMOND (Pau 1878).

Barra = *Guillaume de la Barre.* Roman d'aventures par Arnaut Vidal de Castelnaudari p.p. Paul MEYER (Paris 1895) [*SATF*].

Benveniste = Émile BENVENISTE, *Problèmes de Linguistique générale* (Paris 1966) [Bibliothèque des sciences humaines].

Berchem = Theodor BERCHEM, *Considérations sur le parfait périphrastique vado + infinitif en catalan et gallo-roman*, «Actas del XI Congreso Internacional de Lingüística y Filología Románicas» (Madrid 1969), 1159-1169.

BERCHEM, *Funktionswandel* = Theodor BERCHEM, *Studien zum Funktionswandel bei Auxiliaren und Semi-Auxiliarien in den romanischen Sprachen.* Morphologisch-synthaktische Untersuchungen über *gehen, haben, sein* (Tübingen 1973) [*ZRPh*, Beih., Nr. 139].

Biedermann = A. BIEDERMANN, *Zur Syntax des Verbums bei Antoine de la Sale*, Diss. (Erlangen 1907).

Blandin de Cornoalha = C. H. M. VAN DER HORST, *Blandin de Cornouaille.* Introduction, édition diplomatique, Glossaire (The Hague 1974).

Boeve = *Der Anglonormannische Boeve de Hautone*, herausg.v. A. STIMMING Halle 1899) [*Bibl. Norman.* VII].

BOFARULL, *Doc. lit.* = *Documentos literarios en antigua lengua catalana (siglos XIV y XV)*, publicados por Próspero de BOFARULL Y MASCARÓ (Barcelona 1857) [*Doc. Cor. Aragón*, XIII].

Bonav. = *La vida del glorios Sant Francesc: Version provençale de la Legenda maior sancti Francisci de Saint Bonaventure.* Ed. Princeps par Ingrid ARTHUR (Uppsala 1955).

BOURCIEZ, *Synt. gasc.* = E. BOURCIEZ, *Notes de syntaxe gasconne*, «Homenaje Mz. Pidal», I, 637-40.

BRUNOT, *HLF* = Ferdinand BRUNOT, *Histoire de la langue française des origines à 1900* (Paris 1905ss).

Ch. Croisade = *La Chanson de la Croisade contre les Albigeois* commencée par Guillaume de Tudèle et continuée par un poète anonyme. Éditée et traduite par Paul MEYER (Paris 1875-1879) [*Société de l'Histoire de France*].

Clergie = PIERRE ALPHONSE, *Disciplines de Clergie et de Moralités*, traduites en gascon girondin du XIVe-XVe siècle, p.p. Jean DUCAMIN (Toulouse 1908).

Cligés = KRISTIAN VON TROYES, *Cligés*, herausg. v. W. FOERSTER (Halle 1889) [*Romanische Bibliothek*, I].

Colon = Germán COLÓN, *Le parfait périphrastique catalan 'va + inf.'*, «Actas do IX Congresso Internacional de Linguística Românica», I, 165-76; «Boletim de Filologia», XVIII [1959].

Confessor = *L'amant, la femme et le confeseur.* Conte en vers du XIVe siècle, p.p. A. MOREL-FATIO, «Romania», X (1881), 497-518.

Cons. St. Eudald = *Consueta de Sant Eudald*, apud *Teatre hagiogràfic*, ed. Josep ROMEU, II, 67-120 (*ENC*, 80).

Coseriu = E. COSERIU, Sobre las llamadas 'Construcciones con verbos de movimiento': Un problema hispánico, in *Comunicação apresentada ao IV Colóquio Internacional de Estudos Luso-Brasileiros* (Montevideo 1960).

Couronnement = *Le couronnement de Louis, chanson de geste du XIIe siècle*, 2e éd. revue par Ernest LANGLOIS (Paris 1925) [*CFMA*, 22].

Crónica General = *Primera Crónica General de España* que mandó componer Alfonso el Sabio y se continuaba bajo Sancho IV en 1289. Publicada por Ramón Menéndez Pidal, 2 vols. (Madrid 1955).

Curial = *Curial e Güelfa*, a cura de R. ARAMON I SERRA, 3 vols. (Barcelona 1930, 1931, 1933) [*ENC*, 30, 35-36, 39-40].

Damourette-Pichon = Jacques DAMOURETTE et Edouard PICHON, *Des mots à la pensée: Essai de gramaire de la langue française 1911-1936* (Paris s.d.) [Bibliothèque du «Français moderne». *Collection des Linguistes Contemporains*].

Daurel = *Daurel et Beton*. Chanson de geste provençale, p.p. Paul MEYER (Paris 1888) [*SATF*].

De Amore = Andreae Capellani Regii Francorum *De Amore* libri tres. Text llatí amb la traducció catalana del segle XIV. Introducció i notes per Amadeu PAGÈS (Castelló de la Plana 1930) [Societat Castellonenca de Cultura].

Desclot = BERNAT DESCLOT, *Crònica*, a cura de Miquel COLL I ALENTORN, 5 vols. (Barcelona 1949-51) [*ENC*, 62, 63, 64, 66, 69-70].

Diàlegs Gregori = SANT GREGORI, *Diàlegs*, a cura de Mn. Jaume BOFARULL, I (Barcelona 1931) [*ENC*, 31-32].

Disciplina Clericalis, fr. = PETRI ALFONSI *Disciplina Clericalis*. Herausg. von Alfons HILKA und Werner SÖDERHJELM, II: *Französischer Prosatext* (Helsingfors 1912) [*Acta Societatis Scientiarum Fennicae*, XXXVIII: 5].

Disciplina Clericalis, lat. = PETRI ALFONSI *Disciplina Clericalis*. Herausg. von Alfons HILKA und Werner SÖDERHJELM, I: *Lateinischer Text* (Helsingfors 1911) [*Acta Societatis Scientiarum Fennicae*, XXXVIII: 4].

Epistolari = *Epistolari del segle XV. Recull de cartes privades*. Text, introducció, notes i glossari per Francesc MARTORELL (Barcelona 1926) [*ENC*, 9].

Epist. Pere III = *Epistolari de Pere III*, a cura de Ramon GUBERN (Barcelona 1955) [*ENC*, 78].

Fernán González = «Poema de Fernán González», en *Reliquias de la poesía épica española*, p.p. R. MENÉNDEZ PIDAL (Madrid 1951), 34-180.

Fierabras = *Fierabras*, p.p. A. KROEBER et G. SERVOIS (Paris 1860) [*Anciens Poètes*, 4].

Finke = Dr. Heinrich FINKE, *Acta Aragonensia*. Quellen zur deutschen, italienischen, französischen, spanischen Kirchen- und Kulturgeschichte aus der diplomatischen Korrespondez Jaymes II. (1291-1327), herausg. von — (Berlin u. Leipzig, Bd. I und II, 1908; Bd. III, 1922).

Floov. = *Floovant, chanson de geste*, p.p. F. GUESSARD et H. MICHELANT (Paris 1859) [*Anciens Poètes*, 1].

Froissart = *Chroniques de Jean Froissart*, publiées par la Société de l'Histoire de France par Siméon LUCE [Gaston RYNAUD et Léon MIROT] (Paris 1869-1899; 1931 et ss.).

Girart de Roussillon = *Girart de Roussillon, Chanson de geste*, p.p. W. Mary HACKETT, 3 vols. (Paris 1953-1955) [*SATF*].

Gormont = *Gormont et Isembart, fragment de chanson de geste du XIIe siècle*, 3e éd. revue par A. BAYOT (Paris 1931) [*CFMA*, 14].

Gougenheim = Georges GOUGENHEIM, *Étude sur les périphrases verbales de la langue française* (Paris 1929).
Graefenberg = J. GRAEFENBERG, *Beiträge zur franz. Syntax des XVI. Jhs.* Diss. (Erlangen 1885).
Guillelme = *La chançun de Guillelme*, p.p. Hermann SUCHIER (Halle a.S. 1911) [Bibl. Normann.].
Henrichsen = Arne-Johan HENRICHSEN, *La périphrase 'anar + inf.' en ancien occitan*, «Omagiu lui Al. Rosetti» (Bucureşti 1966), 357-63.
Heredia = Juan FERNÁNDEZ DE HEREDIA, *La grant cronica de Espanya*, libros I-II, p.p. Regina af GEIJERSTAM (Uppsala 1964) [*Acta Universitatis Upsaliensis*, 2].
Heptaméron = *L'Heptaméron des Nouvelles de Marguerite d'Angoulesme, Royne de Navarre*, p.p. F. DILLAYE (Paris 1879).
Homélie, prov. = Paul MEYER, *Une homélie provençale du XVe siècle*, «Bulletin de la Société des Anciens Textes Français, IX (1883), 61-69.
Jaufre = *Jaufré, Roman Arthurien du XIIIe siècle en vers provençaux*, p.p. Clovis BRUNEL, 2 vols. (Paris 1943) [*SATF*].
Jehan de Paris = *Le Roman de Jehan de Paris*, p.p. Edith WICKERSHEIMER (Paris 1923) [*SATF*].
Joufrois = *Joufrois. Altfranz: Rittergedicht*, herausg. v. K. HOFMANN und F. MUNCKER (Halle a.S. 1880).
KUEN, *Verhältnisse* = H. KUEN, *Die sprachlichen Verhältnisse auf der Pyrenäenhalbinsel. ZRPh*, LXVI (1950), 95-125.
Lafont = Robert LAFONT, *La phrase occitane: Essai d'analyse systématique* (Paris 1967).
LANUSSE, *Gasc.* = Maxime LANUSSE, *De l'influence du dialecte gascon sur la langue française de la fin du XVe siècle à la seconde moitié du XVIIe* (Grenoble 1893) [Paris, Thèse lettres, 1892-93].
L'Aspramonte = ANDREA DE BARBERINO, *L'Aspramonte*, romanzo cavalleresco inedito. Edizione critica con glossario a cura di Marco BONI (Bologna 1951).
LESPY, *Gram. béarn.* = V. LESPY, *Grammaire béarnaise suivie d'un vocabulaire béarnais-français*, 2e éd. (Paris 1880).
Leys d'amors = *Les Flors del Gay Saber estier dichas Las Leys d'Amors* (Coll. *Monumens de la Littérature Romane*), p.p. M. GATIEN-ARNOULT (Toulouse, t. I, 1841; t. II, 1842; t. III, 1843).
Libre de Meravelles = RAMON LLULL, *Libre de meravelles*, a cura de Mn. Salvador GALMÉS, 4 vols. (Barcelona 1931-34) [*ENC*, 34, 38, 42, 46-47].
Luchaire = A. LUCHAIRE, *Étude sur les idiomes pyrénéens de la région française* (Paris 1879).
Marquèze = L. MARQUÈZE-PONEY, *L'auxiliaire aller dans l'expression du passé en gascon*, «Via Domitia», II (1955), 111-21.
MASSÓ, *Repertori* = Jaume MASSÓ TORRENTS, *Repertori de l'antiga literatura catalana: La poesia*, I (Barcelona 1932).

Memorias Mascaró = *Lo libre de memorias de Jacme Mascaro (XIVe siècle)*, p.p. Charles BARBIER (Montpellier 1895).

Mendeloff = Henry MENDELOFF, *The Catalan Periphrastic Perfect Reconsidered*, «Romanistisches Jahrbuch», XIX (1968), 319-26.

MEYER-LÜBKE, *Gram.* = W. MEYER-LÜBKE, *Grammaire des langues romanes* (Paris, t. I, 1890; t. II, 1895; t. III, 1900; t. IV, 1906).

MEYER-LÜBKE, *Kat.* = W. MEYER-LÜBKE, *Das Katalanischen: Seine Stellung zum Spanischen und Provenzalischen* sprachwissenschaftlich und historisch dargestellt (Heidelberg 1925).

Millau = *Documents sur la ville de Millau*, p.p. Jules ARTIÈRES (Millau 1930) [*Archives Historiques du Rouergue*, VII].

Miracles Maria = *Miracles de la Verge Maria: Col·lecció del segle XIV*. Text, pròleg i notes de Pere BOHIGAS (Barcelona 1956) [*Biblioteca Catalana d'Obres Antigues*, I].

Miracles Maria (Ms. Barcelona) = *Versió dels Miracles, segons el ms. 6 de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona*, apud *Miracles Maria*, 95-120.

Moll, GHC = Francisco de B. MOLL, *Gramática histórica catalana* (Madrid 1952).

Morosi = G. MOROSI, *L'odierno dialetto catalano di Alghero in Sardegna*, «Miscellanea di filologia ... Caix-Canello» (Firenze 1886), 712-32.

Muntaner = RAMON MUNTANER, *Crònica*, text i notes per Editorial Barcino, vols. I-IX (Barcelona 1927-52).

Orson de Beauvais = *Orson de Beauvais. Chanson de geste du XIIe siècle*, p.p. Gaston PARIS (Paris 1899) [*SATF*].

Pais = Joan PAIS, *Gramàtica algueresa*, I (Barcelona 1970).

Parangon = *Le Grand Parangon des nouvelles nouvelles par Nicolas de Troyes*, p.p. Émile MABILLE (Paris 1869) [*Bibl. Elzév.*].

Passion prov. = *La pasion provençale du manuscrit Didot: Mystère du XIVe siècle*, p.p. William P. SHEPARD (Paris 1928) [*SATF*].

Philomena = *Gesta Coroli Magni ad Carcassonam et Narbonam*, p.p. F. Ed. SCHNEEGANS (Halle 1898) [*Romanische Bibliothek*, 15].

Poema del Cid = *Cantar de Mio Cid*. Texto, gramática y vocabulario por R. MENÉNDEZ PIDAL (Madrid, t. I, 1908; t. II et III, 1911).

Poetas ant. s. XV = *Poetas castellanos anteriores al siglo XV*. Colección hecha por Tomás Antonio SÁNCHEZ ... y Florentino JANER (Madrid 1952) [*BAE*, 57].

Purgatoire St Patrice = *Voyage au Purgatoire saint Patrice, Visions de Tindal et de saint Paul*. Textes languedociens du quinzième siècle, publiés par A. JEANROY et A. VIGNAUX (Toulouse 1903).

Raoul de Cambrai = *Raoul de Cambrai*, p.p. P. MEYER et A. LOGNON (Paris 1882) [*SATF*].

Ribelles = J. RIBELLES COMÍN, *Bibliografía de la lengua valenciana*, I (Madrid 1915).

ROHLFS, *Concordancias* = Gerhard ROHLFS, *Concordancias entre catalán y gascón*, «VII Congreso Internacional de Lingüística Románica», II (Barcelona 1955), 663-72.

ROHLFS, *Gascon* = G. ROHLFS, *Le gascon: Étude de philologie pyrénéenne* (Halle 1936) [*ZRh Beih.*, 85].

Ronjat = J. RONJAT, *Grammaire istorique des parlers provençaux modernes* (Montpellier, t. I, 1930; t. II, 1932; t. III, 1937; t. IV, 1941).

Ronsasvals = Mario ROQUES, *Ronsasvals, poème épique provençal*, «Romania», LVIII (1932), 1-28; 161-89.

Sanchis = M. SANCHIS GUARNER, *Gramàtica valenciana* (València [1950]).

San Graal = Vicenzo CRESCINI e Venanzio TODESCO, *La versione catalana della Inchiesta del San Graal secondo il codice dell'Ambrosiana di Milano I. 79 s* (Barcelona 1917) [*Bibliot. Filol. Cat.*, X].

Sense mercè = *La Belle Dame sans merci d'Alain Chartier*, texte français et traduction catalane p.p. Amédée PAGÈS, «Romania», LXII (1936), 481-531.

Siebenschein = J. SIEBENSCHEIN, *Aller + infinitive in Middle French Texts*, «Studia Neophilologica», 26 (1953-54), 115-26.

SCHLIEBEN-LANGE, *Verbprobleme* = Brigitte SCHLIEBEN-LANGE, *Okzitanische und katalanische Verbprobleme*. Ein Beitrag zur funktionellen synchronischen Untersuchung des Verbalsystems der beiden Sprachen (Tempus und Aspekt) (Tübingen 1971) [*ZRPh, Beih.*, Nr. 127].

Schossig = Alfred SCHOSSIG, *Verbum, Aktionsart und Aspekt in der Histoire du Seigneur de Bayart par le Loyal Serviteur* (Halle a.S. 1936) [*ZRPh, Beih.*, 87].

Sta. Catalina = *Oración a Santa Catalina*, apud BOFARULL, pp. 160-64.

St. Vicent = Sant VICENT FERRER, *Sermons*, a cura de Josep SANCHIS SIVERA, 2 vols. (Barcelona 1932-34) [*ENC*, Col·lecció B, 3 i 5].

Tirant = JOANOT MARTORELL i MARTÍ JOAN DE GALBA, *Tirant lo Blanc*, p.p. Martí de RIQUER (Barcelona 1947) [*Biblioteca Perenne*].

TORROELLA, *Faula* = *La faula d'En Guillem de Torroella*, apud MASSÓ, *Repertori*, 501-11.

Tour Landry = *Le livre du Chevalier de la Tour Landry pour l'enseignement de ses filles*, p.p. A. de MONTAIGLON (Paris 1854).

Tundal-Claresvalls = *Visió de Tundal: La visió del monestir de Clares Valls*. Apud *Llegendes de l'altra vida*. Textes antichs publicats per R. MIQUEL Y PLANAS (Barcelona 1914), 33-69 [*Biblioteca Catalana*].

Warewic = *Gui de Warewic: Roman du XIIIe siècle*, edité par Alfred EWERT (Paris, t. I, 1932; t. II, 1933) [*CFMA*, 74, 75].

Ysopet = *Der Lyoner Ysopet*, herausg. v. W. FOERSTER (Heilbronn 1882).